

SPOLKOVÉ PRÁVO

I. Spolkové právo po rekodifikaci soukromého práva

1. Koncepce spolkového práva a jeho systematické zařazení do občanského zákoníku

Spolkové právo, jehož právní základ dán občanským zákoníkem, se vyznačuje svou **liberální koncepcí, která široce respektuje vnitřní spolkovou autonomii**. Stejně jako úprava určující do konce roku 2013 vychází z principu svobody a dobrovolnosti členství ve spolku, nevýdělečnosti účelu jeho založení, důrazu na spolkovou samosprávu atd. Výslovně je nově vyjádřeno mj. i pravidlo, že členové spolku neručí za jeho dluhy, což souvisí s odděleností majetkových sfér spolku a jeho členů (blíže viz „Zásady spolkového práva“).

Spolkové právo v systému soukromého práva

Co do systematiky je právní rámec pro spolky začleněn (po vzoru švýcarském či německém) přímo do občanského zákoníku, konkrétně do Části první, Hlavy II., Dílu 3, Pododdílu 2, § 214 an. OZ. Zároveň jsou pro právní režim spolku subsidiárně použitelná i pravidla o korporacích (§ 210 an. OZ), jakož i obecná úprava postavení právnických osob (§ 118 an. OZ) a v neposlední řadě i úprava osob jako takových (§ 15 an. OZ) s tím, že při výkladu žádného z těchto ustanovení nelze odhlížet od obecných ustanovení § 1 – 14 OZ. To vše znamená mj. i potvrzení přístupu, že spolkové právo vždy patřilo a i nadále patří **do sféry práva soukromého** a že spouštěcím mechanismem jeho existence je vždy rozhodnutí alespoň tří osob vedených společným zájmem povolat k životu spolek jako samostatný subjekt práva (osobu v právním smyslu).

Mimo obecnou úpravu spolkové právní formy právní řád rozeznává několik **zvláštních soukromoprávních forem** výkonu sdružovací (spolčovací) svobody. Jde o osoby v právním smyslu, jež jsou jako spolky zakládány za jiným než výdělečným účelem, kterým však právo nastavuje v některých ohledech zvláštní pravidla pro existenci i fungování.

Jde především o:

- **odborové organizace**
- **organizace zaměstnavatelů**
- **politické strany a politická hnutí**
- **círky a náboženské společnosti**
- **honební společenstva**
- **společenství vlastníků jednotek**

Je třeba zmínit i korporace upravené **zákonem č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích**, zejména družstva (vč. bytového a sociálního), jakož i společnosti s ručením omezeným a akciové společnosti, jež lze do této kategorie rovněž zařadit, neboť mohou být taktéž založeny **i k jiným než výdělečným účelům**.

Nadto existuje konečně celá řada dalších sdružení osob existujících za jiným než výdělečným účelem, které se ovšem od výše uvedených korporací odlišují zejména způsobem vzniku (jsou zřizovány většinou přímo zákonem), a často i povinným členstvím (profesní komory, územní samosprávné celky), pročež postrádají soukromoprávní povahu.

V následujícím studijním textu bude věnována pozornost především spolkům v režimu občanského zákoníku; ostatním korporacím pak pouze okrajově, tam, kde to bude vhodné nebo potřebné.

2. Poměr kogentnosti a dispozitivity norem spolkového práva

Právní režim pro spolky je v občanském zákoníku (zejména oproti úpravě obsažené v SdrZ určující do konce roku 2013) podstatně obsáhlejší a podrobnější. **Kogentně** je nicméně nastaven pouze **základní rámec pro existenci** a fungování spolku – tj. především ustanovení vymezující jeho **status** (s účinky vůči třetím osobám) a dále taková, od kterých se s ohledem na jejich smysl a účel nelze odchýlit. Jinak je naprostá většina ustanovení **dispozitivních**, zejména těch, která upravují vnitřní poměry spolku. To znamená, že jejich použitelnost přichází v úvahu pouze, pokud není v zakladatelském právním jednání (stanovách) uvedeno jinak.

Na druhou stranu, pokud stanovy neobsahují alternativní úpravu, zákonná úprava je na spolek bez dalšího aplikovatelná. Pojetí úpravy v OZ jako „**záchranné sítě**“ **dispozitivních ustanovení** je – oproti úpravě určující do konce roku 2013 - novinkou. SdrZ podpůrnou úpravu neobsahoval, což vedlo často k neřešitelným patovým situacím v případech, kdy stanovy neobsahovaly všechna pravidla nutná pro plnou funkčnost spolku.

Dispozitivní úprava pak v zásadě plní **dvoji funkci**. Mimo výše uvedeného vyplňování mezer v autonomních pravidlech ujednaných zakladateli spolku taktéž zrcadlí, co **zákonodárce považuje ve spolkové sféře za „typické“** či „obvyklé“ – např. že typickým nejvyšším orgánem spolku je členská schůze, že členství ve spolku je vázáno na osobu člena a nepřechází na dědice apod. Tento „standard“ lze však ve stanovách modifikovat či výslovně vyloučit.

Úkol: Poměr kogentnosti a dispozitivity právní úpravy právnických osob soukromého práva je „živé téma“, ke kterému lze nalézt řadu odborných statí, jakož i první rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR. Doporučujeme se s alespoň s některými z těchto podrobněji seznámit (viz doporučená literatura) v závěru publikace.

3. Základní pojmy: spolkové právo, spolek a pobočný spolek

Spolkové právo

Právní úprava spolků je spjata s úrovní právní kultury ve státě a spolky jsou bezpochyby jedním ze základů pluralitní demokratické společnosti. Za jejich přispění je možné dosahovat cílů, na které někdy síly jednotlivce ani státu nestačí, zároveň dávají obyvatelstvu pocit sounáležitosti a zlepšují kvalitu života vůbec. Proto se jeví žádoucím neklást svobodné iniciativě sdružovat se k nejrůznějším účelům přílišné překážky.

V dějinném pohledu bývalo na spolky nahlíženo jako na útvary, které představovaly výron politického práva ústavního, tedy práva veřejného. Jejich pojetí soukromoprávní bývalo až na druhém místě.

Lze však mít za to, že tento náhled již ztratil své opodstatnění v souvislosti s rozvojem právní úpravy právnických osob soukromého práva. Těžko bychom dnes rozumně právně nahlíželi například na obchodní korporace výlučně či přednostně pohledem ústavně zaručené svobody podnikat, respektive jinak hospodařit. K podobnému vývoji došlo u spolků.

Spolkové právo je tedy třeba chápat především jako **právo soukromé**. Spolek sám patří mezi **korporace občanského práva**, vedle například církví a náboženských společností, politických stran, odborových organizací a organizací zaměstnavatelů, honebních společenstev či společenství vlastníků jednotek. Velmi blízko má i ke **korporacím obchodního práva**, tj. obchodním společnostem a družstvům. Všechny výše uvedené formy lze zařadit mezi **korporace soukromého práva**, neboť vznikají na základě **soukromoprávních zakladatelských jednání**. Pro soukromoprávní pojetí spolkového práva svědčí též samotný **členský závazek** založený mezi členem a spolkem, jehož obsahem jsou vzájemná práva a povinnosti soukromoprávního rázu.

Na zákonné úrovni je pro právní režim spolku nově, tj. od 1. 1. 2014, určující úprava obsažená zejména v novém **zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku** (dále jen „OZ“), který zrušil **zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů** (dále jen „SdrZ“), který platil do konce roku 2013.

Občanský zákoník pojal úpravu spolkového práva, po vzoru některých zahraničních právních úprav, jako svou nedílnou součást (v § 214 a násl. OZ). Tím dochází nejen ke zdůraznění **soukromoprávního charakteru spolkového práva**, ale zároveň i k některým změnám (a to nejen terminologickým), které dále popíšeme.

Spolek a pobočný spolek

Ačkoli platné právo neobsahuje legální definici spolku, „*podle obecného nazírání se rozumí spolkem dobrovolné, trvalé spojení se několika osob v organismus, samostatnou osobnost representující, k dosažení některého účelu životního.*“ (Pražák, J. *Rakouské právo ústavní. Část třetí*. Praha: Nákladem Jednoty právnické. 1902, str. 78).

Spolek je korporací soukromého práva, kterou lze **charakterizovat následujícími znaky**:

- právní osobnost
- personální základ
- ustavení vícestranným právním jednáním (projevem vůle),
- nevýdělečnost účelu,
- oddělenost od státu,
- dobrovolnost,
- (vnitřní) spolková autonomie (organizace, členství atd.).

Pobočný spolek je samostatně organizovaný celek, který má **vlastní právní osobnost**, jež se odvozuje od právní osobnosti spolku hlavního. Tyto entity je třeba důsledně odlišovat od jiných

možných útvarů vytvořených stanovami v rámci vnitřní organizační struktury spolku, avšak bez právní osobnosti, jakož i od poboček obchodních korporací. Blíže viz samostatná kapitola.

Nabytím účinnosti občanského zákoníku se všechna občanská sdružení, vzniklá do 31. 12. 2013, „překlopila“ do právní formy spolku bez nutnosti jakékoli aktivity z jejich strany. Stejně byla (opět silou zákona) evidence občanských sdružení, vedená Ministerstvem vnitra, převzata jako základ spolkového rejstříku, který byl zřízen k 1. 1. 2014 a vedou jej rejstříkové soudy.

Z organizačních jednotek občanských sdružení, které byly podle dosavadních předpisů oprávněny jednat svým jménem (s právní osobností, tj. i s vlastním veřejnoprávním znakem – identifikačním číslem osoby) se taktéž silou zákona staly k 1. 1. 2014 pobočné spolky v režimu nového občanského zákoníku.

4. Svoboda sdružování (spolčování)

Jako řada jiných oblastí našeho právního řádu má i spolkové právo jasně daný základ na úrovni ústavní. Jedná se v první řadě o **čl. 20 Listiny základních práv a svobod** (dále jen „LZPS“) a dále též **čl. 11 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod** (vyhlášena pod č. 209/1992 Sb., dále jen „Úmluva“).

Bylo by možné připomenout také **čl. 22 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech** (vyhlášen pod č. 120/1976 Sb.), jeho obsah se však kryje s obsahem výše uvedených ustanovení LZPS a Úmluvy a s jeho použitím se v judikatuře téměř nesetkáváme. Jako **nositelé** svobody sdružování vystupují na jedné straně **zakladatelé a posléze členové spolku**, ale také **spolky samotné**, které se mohou ústavních práv slučitelných s jejich povahou od okamžiku svého vzniku přímo dovolávat (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci *Grande Oriente d'Italia Di Palazzo Giustiniani proti Itálii*, body 14 až 16).

LZPS svou systematikou řadí sdružovací právo mezi práva politická a toto právo bezpochyby má úzkou vazbu na další práva spojená s veřejným životem, zejména **svobodu projevu a svobodu shromažďování**. ESLP tudíž judikuje, že ochrana názorů a jejich svobodného vyjadřování je jedním z cílů svobody sdružování zakotvené čl. 11 Úmluvy, a obsah sdružovacího práva musí být tudíž vykládán ve světle ustanovení na ochranu svobodu projevu (viz rozsudek ESLP ve věci *Freedom and Democracy Party (ÖZDEP) proti Turecku*, bod 37). Čl. 20 LZPS a čl. 11 Úmluvy chrání ovšem nejen politické, ale i zcela **soukromé spolčování** bez jakýchkoli ambicí ovlivňovat věci veřejné. Pro zachování pluralismu v demokratické společnosti mají význam kromě politicky orientovaných subjektů, také jiná sdružení, v nichž jednotlivci uspokojují své nepřeborné zájmy, včetně těch zcela soukromých (srov. rozsudek ESLP ve věci *The Moscow Branch of The Salvation Army proti Rusku*, bod 61).

K ústavně právní ochraně člena viz Kapitola „Členství“.

5. Spolková autonomie a vnitřní spolková samospráva

Spolková autonomie je projevem obecnějšího principu autonomie vůle, která je vůdčí zásadou celého soukromého práva. Jde o respekt k projevům vůle každého, kdo se rozhoduje, zda

vytvoří či nevytvoří spolek (nebo jinou korporaci), jakým způsobem určí vnitřní poměry či otázky členství a další práva a povinnosti ve stanovách atd. Významným projevem spolkové autonomie (jeho zakladatelů) je oprávnění (a zároveň i povinnost) **vydat stanovy spolku**. Rozsah této autonomie je však ohraničen jednak kogentními zákonnými ustanoveními (kterých je spíše méně než více), ale i dalšími obecnými korektivy, jako jsou principy poctivosti nebo výkonu práv a povinností v souladu s dobrými mravy a veřejným pořádkem, a hlavně trvalým zřetelem k hodnotám, na kterých je vystavěno nejen spolkové právo, ale i soukromé právo obecně a právní řád jako celek.

Vnitřní spolková samospráva (jako soukromá správa vnitřních věcí spolku) pojmově předpokládá mj. např. i spolkové (tedy soukromé) financování, zejména členskými příspěvky. Důsledkem vymezení prostoru pro spolkovou samosprávu, ve spojení s odlukou spolků od státu zakotvenou v čl. 20 odst. 4 LZPS, je např. to, že vnitřní život spolku by měl zásadně být ušetřen zásahů státní moci, pročež by do něj měly soudy **zasahovat jen v případech hodných pozornosti**.

Ze **zvláštní ochrany vnitřní spolkové samosprávy** plyne také upřednostnění autonomního vnitrospolkového řešení sporů ze spolkových vztahů před zásahem státní moci (srov. I. ÚS 90/06, bod 12).

Občanský zákoník princip vnitřní spolkové autonomie reflektuje, když explicitně umožňuje soudům nevyslovit neplatnost rozhodnutí orgánu spolku v případě, že jsou následky protiprávního rozhodnutí zanedbatelné (§ 260 OZ). Posouzení vážnosti následků ve sféře dotčené osoby je zajisté vždy věcí konkrétních okolností: poměřuje se tu **újma, která se žalobci stala**, s hodnotou ústavně garantované spolkové samosprávy (srov. 28 Cdo 2304/2011).

Příklad: Jestliže člen zahrádkářského spolku dostane pokutu 500,- Kč za to, že si na zahrádce neudrží pořádek, může se soud vyhnout složitěmu zjišťování, zda horlivý žalobce řádně plnil své členské povinnosti, a neplatnost rozhodnutí spolku o udělení bagatelní pokuty nevyslovit s odkazem na ochranu vnitrospolkové autonomie.

6. Zásady spolkového práva

Právní úprava spolků v občanském zákoníku je vystavěna s respektem zejména k níže vyjmenovaným a stručně charakterizovaným zásadám **soukromého práva**. Některé jsou v zákoně vyjádřeny výslovně, jiné jsou přítomny spíše skrytě, avšak lze je odhalit výkladem.

Díky existenci těchto specifických zásad, určujících pro spolkové právo, můžeme hovořit i o **relativní samostatnosti spolkového práva**. To však ani v nejmenším neznamená vytržení spolkového práva z celku soukromoprávní úpravy právnických osob, neboť řada uvedených zásad se projevuje i u dalších typů právnických osob, jakož ani ze závazkového práva, pokud jde o závazek spolkového členství apod.

Obecné zásady soukromého práva

Mezi dominantní zásady, které se uplatňují v oblasti soukromého práva, patří především:

- **zásada autonomie vůle**, kterou lze obecně vymezit jako oprávnění člověka svobodně projevat svoji vůli a utvářet právně relevantní poměry. Jejím rozvinutím v oblasti závazkového práva je pak zásada smluvní volnosti, projevuje se i jako svoboda vlastnická či svoboda spolčovací (sdružovací). Limitem této zásady je především povinnost vždy jednat vždy v souladu s dobrými mravy a veřejným pořádkem;
- **zásada vše je dovoleno, co není zákonem zakázáno**, jejíž výslovné zakotvení nalezneme v Ústavě (čl. 2 odst. 4) a LZPS (čl. 2 odst. 3). Její smysl spočívá v tom, že se umožňuje subjektu práva chovat se chtěným způsobem do okamžiku, kdy právní předpis nestanoví zákonný limit;
- **zásada dispozitivnosti norem**, jejíž projev nalezneme výslovně v § 1 odst. 2 OZ. Strany si mohou ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona, nezakazuje-li to zákon výslovně. Zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo práva týkající se postavení osob. Projevem této zásady je oprávnění smluvních stran vyloučit, případně pozměnit účinky právních pravidel, která jsou obsažena v občanském zákoníku, a především pak možnost nahradit zákonná ustanovení vlastními pravidly;
- **zásada ochrany slabšího** je komplementární k zásadám uvedeným výše a výslovně se promítá i do § 3 odst. 2 písm. c) OZ. Osobě, která je pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení v pozici (fakticky) slabšího, nesmí být toto postavení na újmu. Na druhou stranu však nikdo nesmí bezdůvodně těžit z vlastní neschopnosti k újmě druhých;
- **zásada poctivosti a ochrany dobré víry**, tj. každý má povinnost jednat v právním styku poctivě (§ 6 odst. 1 OZ), přičemž poctivost představuje v soukromém právu stěžejní hodnotu. Zákon dále předpokládá, že kdo jednal určitým způsobem, jednal poctivě a v dobré víře;
- **zásada výkonu práv a povinností v souladu s dobrými mravy a veřejným pořádkem** je taktéž obecným korektivem určujícím (nejen) v oblasti soukromé sféry. Zatímco kategorie dobrých mravů bývá vymezována jako souhrn etických a obecně zachovávaných mravních norem, jež jsou ve společnosti sdíleny, veřejný pořádek představuje pravidla (další, nikoli etická a mravní), na kterých je třeba bezvýhradně trvat, tj. taková, která nelze ponechat na soukromé iniciativě jednotlivců;
- za zmínku stojí bezpochyby i **zásada „neminem laedere“**, která vyjadřuje obecnou povinnost nikomu neškodit při výkonu subjektivních práv (viz její odraz v § 3 odst. 1 OZ).

Mezi základní zásady občanského zákoníku můžeme řadit i řadu dalších zásad, směřujících k zachování právní jistoty (např. ochrany práv třetích osob, zákaz retroaktivity norem, ochrana nabytých práv atd.). Nelze opomenout ani zásadu zákazu zneužití subjektivního práva či zásadu „bdělým náležejí práva“, jakož i mnohé další.

Specifické zásady spolkového práva

Zvláštní (specifické) zásady pro oblast spolkového práva si můžeme přehledně shrnout takto:

- **zásada nevýdělečnosti, tj. nevýdělečného účelu založení;**
- **zásada dobrovolnosti**, která souvisí se zásadou autonomie vůle a smluvní volnosti; odlišuje spolky od korporací se zákonem založeným nuceným členstvím (např. profesní komory);

- **zásada spolkové samosprávy**, již je vyjádřeno ústavní oddělení (odluka) spolku od státu, včetně nezávislosti (a to i hospodářské) spolku na státu;
- **zásada zákonného neručení člena za dluhy spolku**, což ale na druhou stranu nevylučuje volní převzetí ručení soukromoprávním jednáním; tuto zásadu je nutno chápat jako jeden z pojmových znaků spolků „v užším slova smyslu“ (§ 215 odst. 2 OZ), protože u některých jiných civilních korporací platí opak (viz zákonné ručení člena honebního společenstva dle § 27 odst. 1 zák. č. 449/2001 Sb., o myslivosti, jakož i člena společenství vlastníků jednotek (§ 1194 odst. 2 věta druhá OZ)).
- **zásada osobně vázaného členství**, již je vyjádřen společný zájem určitých osob (členů), popř. i ta skutečnost, že spolek patří mezi osobní korporace. Nicméně o hodnotě účasti na spolku můžeme hovořit i jako o hodnotě majetkové (široce pojímané, viz níže);
- **zásada ochrany hlavní spolkové činnosti**, a naopak omezení vedlejší hospodářské činnosti spolku do role podpůrné či dané zájmem na hospodárném využití majetku (například na tom, aby věc nebyla nevhodně ponechána ladem);
- **zásada omezení použití zisku jen na spolkovou činnost (resp. zákaz rozdělení zisku členům)**, což je opak distribuce zisku společníkům dle podílů (typické u obchodních korporací);
- dále pak **zásada soudní ochrany členských práv**, která ale platí tam, kde není upřednostněna široce nastavená ochrana vnitrospolkové samosprávy, a v neposlední řadě i
- **zásada zrušitelnosti spolku pouze soudem** a pouze a jen ze zákonem připuštěných důvodů.

Dalšími zásadami, od kterých se však lze odchýlit projevem vůle zakladatelů/členů ve stanovách jsou:

- **zásada nepřevoditelnosti členství**,
- **zásada neexistence zákonné vkladové povinnosti**, která podstatně profiluje celou soukromoprávně osobní povahu spolku, a
- **zásada neexistence členské úhradové povinnosti u ztráty spolku**.

Se zavedením institutu pobočného spolku souvisí dále zásada odvozené právní osobnosti pobočného spolu od právní osobnosti spolku hlavního, která se promítá do řady legálních ustanovení upravujících nejen poměry mezi hlavním a pobočným spolkem, ale též členství (§ 228 odst. 1 OZ), a zásada zákonného ručení hlavního spolku za dluhy pobočného spolku jen v rozsahu určeném stanovami, již je řešen majetkoprávní poměr mezi hlavním a pobočným spolkem, pokud jde o efekt navenek.

7. Zvláštní formy korporací soukromého práva s nevýdělečným účelem (spolkové právo v širším smyslu)

Vedle právního rámce pro spolky, obsaženého v § 214 a násl. občanského zákoníku, pamatuje OZ také na úpravu spolčování v odborových organizacích a organizacích zaměstnavatelů (§ 3025 OZ). Ve zvláštním zákoně č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a politických hnutích (dále jen „zákon o politických stranách“), je regulováno sdružování za účelem participace na výkonu veřejné moci. Pro realizace náboženských svobod pak další zvláštní režim sdružování stanovuje zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o církvích a náboženských společnostech“).

Speciální úprava je stanovena pro dvě společenstva: **honební společenstva** (viz zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti) a pro **společenství vlastníků jednotek** (§ 1194 a násl. OZ), přičemž u posledně zmíněného typu korporací zákon předvídá přiměřenou podpurnou použitelnost úpravy spolkové (§ 1221 OZ). Obě „společenstevní“ korporace však vykazují oproti úpravě spolku řadu odlišností, např. u společenství vlastníků jednotek je koncipováno jinak členství, jakož i mnohé majetkoprávní aspekty.

Zvláštní korporací soukromého práva, se kterou se bude možné taktéž stále setkat, je zájmové sdružení právnických osob. Ačkoli občanský zákoník tuto právní formu zrušil, sdružení vzniklá do 31. 12. 2013 v režimu § 20f a násl. občanského zákoníku z roku 1964 mohou nadále existovat, pokud dobrovolně nevyužijí možnosti transformace na spolek (§ 3051 OZ).

Politické strany a politická hnutí

V čl. 20 LZPS a čl. 11 Úmluvy je garantována svoboda politického i nepolitického sdružování (spolčování). Ohledně uchopení politických stran a hnutí Ústavní soud ČR na jedné straně zdůrazňuje, že jde o **dobrovolně vytvářené soukromoprávní korporace**, na straně druhé zdůrazňuje jejich **zvláštní poslání ve veřejném životě**; proto je nelze zcela ztotožnit s postavením jiných sdružení, včetně spolků (Pl. ÚS 26/94). Zakládání a fungování politických stran tudíž představuje osobitou a specializovanou materii, která přesahuje rámec této publikace.

Je však vhodné upozornit na jeden aspekt, v němž se naopak projevila příbuznost politického a nepolitického sdružování, a to je otázka **přezkumu vnitřních rozhodnutí orgánů politických stran**.

Ustanovení § 16a zákona o politických stranách opravňuje člena strany k soudní ochraně jen proti těm rozhodnutím, která se dotýkají skutečností vyznačovaných v rejstříku stran a hnutí. Ústavní soud ovšem v nálezu II. ÚS 1969/10 dovodil, že má-li být účinně zajištěna ochrana principů vnitrostranické demokracie, nelze soudní přezkum vnitřního rozhodování politických stran takto omezovat.

Obecné soudy proto od vydání zmíněného nálezu mohou v občanském soudním řízení členům politických stran poskytovat široce koncipovanou **ochranu před rozhodnutími politických stran**, která jsou v rozporu se zákonem, stanovami strany nebo obecnými principy fungování politických stran, jež vyplývají z ústavního pořádku. Z hlediska běžné občanskoprávní agendy se tím sblíží postavení soudů při přezkoumávání rozhodnutí spolků a politických stran.

Kromě klasického sporu o vyloučení člena politické strany jsou myslitelné žaloby na určení neplatnosti rozhodnutí o ustavení stranických orgánů a jiných změnách vnitřní organizace strany, vyskytly se již i spory o sestavení kandidátní listiny. Je však třeba sledovat, jestli se v konkrétním případě jedná o rozhodnutí způsobilá citelně zasáhnout do právní sféry členů strany. V případě rozhodnutí stranických orgánů, která se týkají politické strategie a vlastní účasti ve svobodné soutěži politických sil, je namístě, aby si soudy počínaly nanejvýš zdrženlivě.

Odborové organizace a organizace zaměstnavatelů

I sdružování v odborových organizacích a organizacích zaměstnavatelů je součástí širěji chápaného spolkového práva. Zároveň je též projevem ústavně garantované tzv. **koaliční svobody** (čl. 27 LZPS; v Úmluvě je vytváření organizací na ochranu hospodářských zájmů chráněno čl. 11 v rámci obecného sdružovacího práva).

Napříč Evropou lze nalézt různé způsoby, jak je tato materie regulována na „podústavní“ úrovni. V našich zeměpisných šířkách (Rakousko, Německo, Slovensko, Česko) není v zásadě činěn velký rozdíl mezi odbory a (ostatními) spolky, což se projevuje i v OZ, který obsahuje pro režim těchto korporací pouze jediné speciální ustanovení – § 3025. V něm lze nalézt, mimo zvláštnosti způsobu vzniku odborů, také odkaz na **přiměřenou aplikaci úpravy o spolcích**.

U odborového sdružování lze předpokládat jisté výkladové problémy při hledání mezi uplatnění obecného spolkového práva. Občanskoprávní a obchodní kolegium Nejvyššího soudu ve stanovisku sp. zn. Cpjn 202/2013, vyslovilo k použitelnosti ustanovení OZ o právnických osobách názor, že obecná úprava je **subsidiární vůči ustanovením mezinárodních smluv**, mezi které kromě Úmluvy počítá též Evropskou sociální chartu (vyhlášena pod č. 14/2000 Sb. m. s.), Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (vyhlášeny pod č. 120/1976 Sb.) a Úmluvy mezinárodní organizace práce č. 87 (vyhlášena pod č. 489/1990 Sb.) a č. 98 (vyhlášena pod č. 470/1990 Sb.) Všechny tyto mezinárodní úmluvy mají však velmi abstraktní charakter a v naprosté většině případů se nelze domnívat, že by mohla být úprava občanského zákoníku s jejich požadavky v rozporu. Vzhledem k **liberalnosti a dispozitivnosti spolkového práva** proto mezi zákonnou úpravou a autonomií odborových organizací, garantovanou mezinárodními úmluvami, nebude panovat příliš velké napětí.

Zároveň je třeba každý princip chápat v kontextu ostatních principů, které působí v dané oblasti práva, stejně jako hodnot, které právo chrání. Limity svobody sdružování v odborových organizacích lze spatřovat např. v požadavku na ochranu práv třetích osob, transparentnost právnických osob a zachování právní jistoty jako takové. Každá **odchylka od obecného režimu pak musí být řádně odůvodněna** principy plynoucími z mezinárodních smluv.

Lze tudíž mít za to, že aplikace obecné úpravy spolkové, obsažené v OZ, zákoně č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a evidenci svěřenských fondů (dále jen „RejZ“) a dalších právních předpisech, dopadá (s drobnými odlišnostmi) i na odbory a organizace zaměstnavatelů. Tyto odlišnosti byly částečně prohloubeny (politicky laděnou novelizací) úpravy postavení odborových organizací, provedenou v zákoně č. 460/2016 Sb., která nicméně nepřinesla odborovým organizacím a organizacím zaměstnavatelů očekávaný efekt.

Jedním z mála rozdílů, které zákon **explicitně** vyjadřuje, je uplatňování **evidenčního principu** při vzniku, tj. že odborová organizace vzniká již dnem následujícím po dni doručení oznámení jejího založení rejstříkovému soudu (viz § 3025 odst. 2 OZ a taktéž § 121 odst. 1 RejZ). Obdobně platí od výše zmíněné novely i o „změně“ a zániku odborových organizací a organizací zaměstnavatelů. I zde je nicméně nutno důsledně trvat na ochraně práv třetích osob.

Příklad: Neměly by ale být například pochybnosti o tom, že nic členovi odborové organizace nebrání domáhat se soudního přezkumu rozhodnutí odborového orgánu za stejných podmínek

jako členové spolku (viz NS 28 Cdo 180/2008). Lze mít rovněž za to, že není v rozporu s Úmluvou MOP č. 87 možnost rozhodnutí soudu o zrušení odborové organizace dle § 172 OZ, neboť rozpuštění odborové organizace soudem, děje-li se toliko v nejzávažnějších případech, pokládá za konformní s relevantními úmluvami i Správní rada Mezinárodní organizace práce (viz Freedom of Association, Digest of decisions and principles of the Freedom of Association Committee of the Governing Body of the ILO [online]. Fifth (revised) ed. Geneva: ILO. 2006 [citováno 12. července 2014]. Dostupné z: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/publication/wcms_090632.pdf. s. 139-142).

Círky a náboženské společnosti

Realizace náboženské svobody formou sdružování se v církvích a náboženských společnostech je od „obecného“ spolkového práva vzdálenější nejen proto, že na ni LZPS (čl. 16) a Úmluva (v čl. 9) pamatují zvláštními ustanoveními, ale také proto, že zákon o církvích a náboženských společnostech nepředpokládá ani podpůrnou aplikaci ustanovení občanského zákoníku o spolcích.

Z hlediska soudní praxe si zaslouží pozornost závěr judikatury, podle něž civilní soudy **nedisponují pravomocí k přezkumu vnitřních rozhodnutí církví** a náboženských společností. Čl. 16 odst. 2 LZPS zakotvuje princip církevní autonomie, který se oproti spolkové autonomii projevuje silněji, takže soud vůbec nemůže projednat žalobu na určení neplatnosti rozhodnutí orgánu církve (NS 28 Cdo 823/2006, NS 28 Cdo 3049/2006, I. ÚS 611/06). Pokud se tedy nejedná o věc, v níž se řeší vnější vztahy církve jako soukromoprávní právnické osoby, nýbrž o spor z vnitřních záležitostí církevního života (I. ÚS 211/96), je správnou procesní reakcí na takové podání zastavení řízení.

Nalézt hranici mezi vnitřními poměry církve, které soudnímu přezkumu nepodléhají, a vztahy církve k jiným osobám bude nejednou **obtížné**. Judikatura Ústavního soudu volí spíše širší výklad církevní autonomie a adekvátně tomu dává méně volnosti pro rozhodování soudů. Za projednatelné se považují spory z majetkových nároků jiných osob vůči církvi, např. nároku na mzdu, nikoli však už nutně rozhodování o tom vztahu, z něž dané nároky povstávají, např. služebním poměru duchovního (viz IV. ÚS 3597/10).

8. Dílčí shrnutí

Sdružování (spolčování) ve spolcích má **dobrovolnou povahu**, proto je třeba ponechat těm, kdo o ustavení spolku rozhodují a stávají se jeho členy, prostor pro autonomní organizaci své spolkové činnosti. Tento **prostor, vymezený tradičně poměrně široce**, je výjimečně ohraničen jednak kogentními ustanoveními zákona, obecnými korektivy, jako je poctivost, dobré mravy či veřejný pořádek, jakož i s respektem k hodnotám, na kterých je vystavěno soukromé právo i právní řád jako celek. Normy spolkového práva je vždy třeba vykládat ústavně konformně.

V rámci spolkové sféry fungují jednak **obecné principy soukromého práva** a jednak **zvláštní zásady, určující pro spolkové právo** (zásada dobrovolnosti členství, spolkové samosprávy atd.).

Hlavní roli hraje vůle zakladatelů a členů projevená ve stanovách. Pokud však stanovy neobsahují výslovnou alternativní úpravu, jsou pro spolkové poměry relevantní veškerá

(kogentní i dispozitivní) zákonná ustanovení. Stanovy spolku jsou vícestranné soukromoprávní jednání, jehož obsah je třeba zjišťovat výkladem.

Na odborové organizace a organizace zaměstnavatelů se použije úprava spolku a právnických osob přiměřeně v takovém rozsahu, v jakém to neodporuje jejich povaze zástupců zaměstnavatelů podle mezinárodních úmluv, kterými je Česká republika vázána. Zvláštní právní předpisy mohou stanovit a stanovují oproti obecné úpravě obsažené OZ odlišný režim – např. pro sdružování v politických stranách a hnutích, církvích a náboženských společnostech, honebních společenstvech atd.

II. Založení a vznik spolku

Pro proces vznikání spolku je, stejně jako u ostatních právnických osob soukromého práva, typické, že probíhá ve dvou fázích: teprve po **založení** spolku projevem vůle alespoň tří osob může dojít k jeho **vzniku**, jenž se pojí s konstitutivním zápisem do spolkového rejstříku, popř. s fikcí zápisu (viz § 226 odst. 3 OZ).

Založení a vzniku jsou upraveny speciálně v § 218 až 227 OZ, přičemž podpůrně přichází v úvahu i použití obecné úpravy právnických osob (§ 122 až 128 OZ). Pro vznik spolku je významná i regulace obsažená v zákoně č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a evidenci svěřenských fondů, jakož i v tzv. formulářové vyhlášce č. 323/2013 Sb.

1. Založení (ustavení) spolku

K založení spolku je třeba, **aby se alespoň tři osoby, které spojuje společný zájem na ustavení spolku coby právnické osoby, shodly na obsahu stanov**. Zakladatelem spolku (stejně jako jeho členem) může být fyzická i právnická osoba (§ 214 OZ). Pokud je zakladatelem právnická osoba, jedná za ni ve věci ustavení spolku její statutární orgán, případně jiná osoba vybavená na základě zákona nebo jiného zmocnění odpovídajícím zástupčím oprávněním.

I když občanský zákoník neuvádí žádné limity, některé jiné právní předpisy stanovují konkrétní omezení, kdo může (resp. nemůže) být zakladatelem spolku (např. příspěvková organizace nemůže být zakladatelem jiné právnické osoby, limity jsou stanoveny i pro stát – Českou republiku apod.). Obdobné omezení může být zakotveno i v zakladatelském právním jednání určité právnické osoby.

K založení spolku může dojít dvěma způsoby:

- souhlasným projevem vůle minimálně tří zakladatelů (již se chtějí sdružit k naplňování společného zájmu), ze kterého je patrné, že se **shodli na obsahu stanov**, případně
- **usnesením ustavující schůze**, na které dojde k dosažení shody na obsahu stanov (jejich schválení touto schůzí).

Zákon stanovuje pro svolání a konání **ustavující schůze** podrobný postup (§ 222 a násl. OZ). Svolavatel je povinen vypracovat návrh stanov a vhodným způsobem informovat zájemce o

konání ustavující schůze, kterou taktéž organizačně zajistí. Před konáním ustavující schůze připraví i listinu přítomných, do níž se zapíše na schůzi přítomné osoby. Zákon konstruuje **fikci**, že každý, kdo splňuje podmínky pro členství a podepíše se do listiny přítomných ke svému jménu a bydlišti (případně sídlu), podal řádnou přihlášku do spolku, tj. stane se následně členem spolku. I průběh schůze je upraven v zákoně (§ 223 a násl. OZ), přičemž není-li stanoveno jinak použijí se ustanovení o členské schůzi (§ 248 a násl. OZ).

Nejdůležitějším momentem je **dosažení shody na obsahu stanov a jejich schválení** (v souladu se zákonným postupem) a taktéž určení osoby, která podá návrh na zápis do veřejného spolkového rejstříku. Ustavující schůze přijímá usnesení většinou hlasů osob přítomných v době hlasování.

Stanovy musí obsahovat alespoň: název a sídlo spolku, jeho účel, práva a povinnosti členů vůči spolku, popř. vymezení způsobu, jak jim budou práva a povinnosti vznikat, a rovněž určení statutárního orgánu. K povaze a významu stanov a jejich náležitostem viz Kapitola 3.

V období **mezi založením a vznikem** spolku lze již **jednat „jménem“ spolku (správněji „za spolek“)** - např. v souvislosti s pronájmem nemovitosti, ve které má být umístěno sídlo spolku). Zákon proto staví najisto, že kdo takto jedná, je z tohoto jednání oprávněn a zavázán sám, případně pokud jedná více osob, jsou oprávněny a zavázány společně a nerozdílně (§ 127 OZ). Poté, co spolek vznikne, může účinky těchto jednání pro sebe do tří měsíců od svého vzniku převzít.

2. Vznik spolku

Ke vzniku spolku může dojít nastoupným následujících skutečností:

- **konstitutivním zápisem do spolkového rejstříku**, a to na základě návrhu zakladatelů nebo osoby určené ustavující schůzí na (prvo)zápis spolku,
- **fikcí zápisu** ve smyslu § 226 odst. 3 OZ.

K řízení o návrhu na zápis spolku do spolkového rejstříku je podle § 75 a násl. RejZ místně příslušný krajský soud, v jehož obvodu je **obecný soud zakládaného spolku** (určený dle jeho sídla). K řízení o zápisu pobočného spolku je pak příslušný soud, v jehož obvodu je **rejstříkový soud hlavního spolku**.

Na **krajské soudy** tak byla k 1. 1. 2014 převedena spolková agenda, již mělo až do konce roku 2013 v gesci Ministerstvo vnitra. Tato změna byla vedena snahou o sjednocení rejstříkových agend, zvýšení přehlednosti a dostupnosti zapisovaných údajů a tím i žádoucí ochrany práv třetích osob, potažmo právní jistoty vůbec.

K zápisu spolku do spolkového rejstříku dojde, pokud jsou splněny **zákonem stanovené požadavky**, tedy jestliže:

- byl spolek řádně založen,
- byl podán návrh na zápis spolku do spolkového rejstříku se všemi náležitostmi a opatřený požadovanými přílohami,
- byl uhrazen soudní poplatek (není-li navrhovatel od poplatku osvobozen, což je vždy nutno ověřit).

Řízení o zápisu se zahajuje na návrh, který obecně musí být podán bez zbytečného odkladu po vzniku rozhodné skutečnosti (§ 11 RejZ), nelze se však domnívat, že by časová prodleva mezi založením spolku a podáním návrhu na jeho prvozápis zakládala důvod pro odmítnutí tohoto zápisu. Rejstříkový soud do tří pracovních dnů poté, co obdržel návrh na zápis, zkontroluje, zda je podaný návrh **bez vad a obsahuje všechny požadované přílohy** – pakliže by tomu tak nebylo, usnesením vyzve navrhovatele k opravě či k doplnění chybějících listin. Jsou-li dány důvody bránící zápisu spolku do veřejného rejstříku (viz § 86 RejZ), vydá rejstříkový soud usnesení o odmítnutí zápisu.

Je-li návrh bezvadný a nejsou-li shledány důvody pro odmítnutí návrhu na zápis, provede rejstříkový soud zápis ke dni, který je uveden v návrhu, nejdříve však ke dni jeho provedení (§ 94 odst. 1 RejZ).

Občanský zákoník zároveň obsahuje **pojistku proti nečinnosti ve věci registrace**. Není-li totiž spolek do spolkového rejstříku zapsán do třiceti dnů od podání návrhu na zápis a není-li v této lhůtě ani vydáno rozhodnutí o odmítnutí návrhu na zápis, **považuje** se spolek za zapsaný do spolkového rejstříku **třicátým dnem od podání návrhu** (§ 226 odst. 3 OZ).

Do spolkového rejstříku se zapisují údaje a skutečnosti stanovené zejména v § 25, § 26 a § 29 RejZ a do sbírky listin se zakládají dokumenty v souladu s § 66 RejZ.

Po vzniku spolku se již nelze domáhat určení, že nevznikl a nelze z toho důvodu zrušit ani jeho zápis do spolkového rejstříku (§ 128 OZ). Pokud však spolek nesplňuje zákonem stanovené požadavky, může jej po jeho vzniku soud (i bez návrhu) prohlásit za **neplatný**, a to ze zákonem taxativně stanovených důvodů, vymezených v § 129 OZ (chybí-li zcela stanovy nebo neobsahují-li zákonem předpokládané náležitosti, je-li podle zakladatelského právního jednání účelem spolku porušování práva nebo dosahování cíle nezákonným způsobem, byl-li počet zakladatelů nižší než zákonem požadované minimum).

III. Stanovy a další vnitřní předpisy

1. Soukromoprávní (smluvní) povaha stanov spolku

Občanský zákoník vychází ze zásady, že tam, **kde to není výslovně zakázáno, si mohou osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona**, pokud tato odlišná ujednání neporušují dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob (§ 1 odst. 2 OZ).

Přestože je spolková autonomie zákonem částečně omezena, je platné spolkové právo koncipováno jako poměrně **liberální**, takže se kogentní úprava týká především základních statusových otázek, které mají význam pro existenci spolku jako subjektu práva, tj. jeho názvu, sídla, účelu, procesu jeho ustavení a vzniku, jakož i zrušení a zániku, vč. přeměn. V ostatním svobodu vůle občanský zákoník více méně respektuje. Pokud jde o vnitřní organizaci a činnost spolku, zákon ponechává zakladatelům (a později členům) značnou volnost, avšak i zde jsou nastaveny určité limity (např. co se týče soudní ochrany členů apod.).

Stanovy spolku jsou jeho **zakladatelským právním jednáním**, které má pro právní život spolku rozhodující význam. Na počátku všeho stojí (alespoň tři) zakladatelé, kteří projevují svou vůli ustavit spolek jako samosprávný a dobrovolný svazek k naplňování společných zájmů tak, že se shodnou na obsahu stanov. Tito „zakládající členové“, jakož i osoby, kterým vznikne jejich členství ve spolku později, jsou stanovami vázáni (srov. sp. zn. III. ÚS 195/98) a musí plnit povinnosti, které jim stanoví (*lex contractus*) ukládají.

Stanovy spolku jsou tedy jeho interní „ústavou“, jeho základním „dokumentem“, upravujícím statusové otázky, vnitřní poměry a také práva a povinnosti členů. Každý spolek může mít jen jedny stanovy; nic však nebrání vytvoření dalších vnitřních dokumentů (jednacích řádů orgánů, pravidel pro činnost spolku atd.), které však musí být vždy v souladu se stanovami. Meze vůle projevené ve stanovách vyměřuje nejen kogentní zákonná úprava, ale i obecné korektivy: zejména **princip poctivosti** a povinnost jednat vždy v souladu s **dobrými mravy a veřejným pořádkem**.

Občanský zákoník určuje pouze minimální formální (§ 123 odst. 2) a obsahové (§ 218) požadavky. Mimo to však stanovy budou pravidelně obsahovat další „fakultativní“ ujednání, kterými bude vytyčena vnitřní struktura spolku, jakož i jiné otázky důležité pro jeho existenci a fungování.

Nabytím účinnosti občanského zákoníku došlo silou zákona k „automatickému překlopení“ všech občanských sdružení (vzniklých v režimu SdrZ) do právní formy spolku podle občanského zákoníku. Ačkoli na samotné bytí právnické osoby nemá vstup nové právní úpravy v účinnost vliv, aktuální předpis je pro život spolku napříště určující. K obdobné změně došlo i u organizačních jednotek občanských sdružení způsobilých podle SdrZ jednat svým jménem, které se podle nové úpravy považují za pobočné spolky.

Všechny právnické osoby (a tedy i spolky) byly povinny do **tří let** od nabytí účinnosti nového občanského zákoníku, tj. do 1. 1. 2017, **přizpůsobit své stanovy** požadavkům nové právní úpravy a taktéž je v této lhůtě doručit místně příslušnému rejstříkovému soudu. Ujednání ve stanovách spolků, která odporují donucujícím ustanovením nového občanského zákoníku, **pozbyla** automaticky k 1. 1. 2014 své **závaznosti** (viz § 3041 odst. 2 OZ). Takových ujednání bylo nicméně ve stanovách existujících spolků spíše minimum, neboť občanský zákoník obsahuje pro spolky v zásadě liberální úpravu, která se vyznačuje malým množstvím ustanovení, jež mají donucující povahu.

Častější proto byla situace, že na spolkový život začala nabytím účinnosti občanského zákoníku působit jeho ustanovení (kogentní i dispozitivní) tam, kde dříve SdrZ pravidla neobsahoval a zároveň neexistuje autonomní úprava ve stanovách. Tento volný prostor byl tak automaticky vyplněn přímo občanským zákoníkem. Samostatné přechodné ustanovení (§ 3042 OZ) pamatovalo na změny názvu.

2. Formální a obsahové náležitosti stanov spolku

Forma stanov

Občanský zákoník, vycházející z principu bezformálnosti právního jednání, požaduje u spolkových stanov prostou písemnou formou (§ 123 odst. 2 OZ), nevyžaduje tedy pořízení stanov ve formě veřejné listiny (notářského zápisu). K platnosti právního jednání učiněného v písemné formě se vyžaduje podpis jednajícího (§ 561 odst. 1 OZ).

Jsou-li přijímány stanovy na ustavující schůzi spolku, projevují účastníci ustavující schůze vůli vytvořit spolek již podpisem v listině přítomných. Spolek se v takovém případě zakládá usnesením ustavující schůze spolku (§ 222 odst. 1 OZ). Domníváme se, že při zakládání spolku mimo členskou schůzi postačuje, když zakladatelé rejstříkovému soudu předloží při podání návrhu na zápis spolku do spolkového rejstříku datované a svými podpisy opatřené stanovy spolku.

Druhou možností je, že zakladatelé spolku uzavřou písemnou dohodu obsahující **projev vůle směřující k založení spolku**, v níž zároveň vyjádří souhlas s obsahem připojených stanov. Vhodnější však je, aby také samotné **stanovy** spolku **byly** zakladateli **podepsány**, neboť jsou v souladu s § 66 RejZ zakládány do sbírky listin veřejného rejstříku.

Obsah stanov

Obligatorní obsahové náležitosti stanov

Obligatorně zákon požaduje pouze určení: **názvu, sídla, účelu spolku a základních práv a povinností členů (popř. způsobu, jak jim práva a povinnosti budou vznikat)**, viz § 218 OZ. Ohledně vnitřní organizace je nezbytné toliko vymezení **statutárního orgánu**, a to buď jako orgánu individuálního (např. předsedy), nebo kolektivního (např. výboru). Ke dni vzniku spolku by funkce členů jeho orgánů měly být obsazeny, přinejmenším tedy těch orgánů, které se zapisují do veřejného rejstříku.

Není zcela zřejmé, jestli stanovy musí určit i první členy **statutárního orgánu** podle obecného ustanovení § 123 odst. 1 OZ. Lze mít za to, že nikoli, neboť je dán vztah speciality právní úpravy minimálních náležitostí stanov spolku (§ 218 OZ) k této obecné právní úpravě. Z praktického hlediska je však uvedení těchto osob ve stanovách vhodné, neboť následně není třeba tuto povinně zapisovanou skutečnost (viz § 25 odst. 1 písm. g) RejZ) dokládat jiným způsobem. Další členové orgánů se však již do stanov „vписovat“ nebudou. Pokud se spolek zakládá usnesením ustavující schůze, předpokládá se, že o složení těchto orgánů rozhodne ona (viz § 224 odst. 2 OZ).

Při ustavení spolku musí být jednoznačně určen jeho **název**. Kromě pravidla o nutnosti uvést v názvu spolku slova „spolek“, „zapsaný spolek“ či zkratku „z. s.“ musí spolek svým jménem vyhovovat klasickým kritériím nezaměnitelnosti a zákazu klamavosti. Otázkou je předně, jak blízký může být název spolku názvu jiné již existující osoby, aniž by se s ní stal zaměnitelným. Zejména pokud jde o užívání shodných příznačných částí názvu, lze si vypomoci judikaturou z oblasti firemního práva, která akcentovala celkový dojem, jenž název právnické osoby vyvolává s ohledem na své „silné“ či „příznačné“ prvky (viz mj. NS 32 Odo 840/2004), připouštěla však zároveň, aby byla označení obsahující shodný či podobný dominantní prvek dostatečně odlišena pomocí výrazů postihujících osobitou povahu daného subjektu, například předmět činnosti (NS 29 Cdo 904/2007).

Lze se rovněž ptát, nakolik má splnění požadavku nezaměnitelnosti zkoumat soud z moci úřední již při zápisu. Rejstříkovému **soudu** bezpochyby **přísluší**, aby před zápisem nově založeného spolku **zjistil, zda název uvedený ve stanovách není zaměnitelným či klamavým** (§ 90 odst. 1 RejZ). Na druhou stranu s ohledem na stanovení krátké lhůty pro provedení zápisu do spolkového rejstříku bude soud zvažovat spíše existenci zjevné, evidentní zaměnitelnosti s již zapsaným označením.

Pokud se název spolku shoduje s názvem jiné právnické osoby v rozhodujících prvcích, měl by být doplněn o další slova, aby byl spolehlivě odlišen, například o označení sídla (obec) nebo věcné označení předmětu činnosti spolku (např. druh sportu). K tomu blíže *VS 7 Cmo 369/2015, R 12/2018*), kdy soud posuzoval zaměnitelnost názvu spolku, jehož obsahem bylo označení konkrétního sportu (Aikido).

Užívání příznačných prvků názvu jiné právnické osoby bez jejího souhlasu je koneckonců zásahem do soukromých práv tohoto subjektu, pročez není nedůvodné obranu proti zaměnitelnosti jména ponechat v určité míře žalobní iniciativě dotčené osoby a spornému řízení, v němž se lze domáhat zdržení se, potažmo odstranění neoprávněného zásahu do práva k názvu (samotná skutečnost, že byl konkrétní název osoby rejstříkovým soudem zapsán, nebrání osobě, jež má toto označení za zaměnitelné se svým vlastním názvem, domáhat se nápravy soudní cestou, viz *VS v Praze, 3 Cmo 238/96*).

Sídlo spolku postačí určit označením obce s tím, že konkrétní adresa bude uvedena až v návrhu na zápis do spolkového rejstříku (§ 136 odst. 2 OZ), k němuž bude přiložen doklad o právním důvodu užívání těchto prostor (§ 14 RejZ). V případě rozchodu mezi sídlem formálně zapsaným ve spolkovém rejstříku a skutečným umístěním centra fungování a řízení spolku chrání kodex třetí osoby, ať už se spoléhají na obsah spolkového rejstříku, nebo naopak vůči spolku právně jednají v jeho skutečném sídle (toho, kdo se skutečného sídla spolku dovolává, však zajisté tíží povinnost prokázat, že daný nesoulad mezi formálním zápisem a faktickým stavem nastal).

Účel spolku je důležitým pojmovým znakem spolku, neboť odůvodňuje smysl jeho existence a je také jednou z obligatorních náležitostí stanov (§ 218 písm. b) OZ). Jde o formalizované a fixované vyjádření *společného zájmu* do pevného a tím objektivizovaného cíle, ke kterému se pak členové vstupem do spolku přihlašují, přičemž není rozhodné, zda jde o účel soukromý nebo veřejně prospěšný. Vyjádřením účelu se předurčuje poslání, které má spolek naplňovat.

Předmět činnosti naproti tomu udává, které konkrétní činnosti k naplnění účelu vedou, resp. jak spolek bude účelu dosahovat. *Účel a předmět činnosti* jsou tedy dvě odlišné kategorie, které jsou ve vztahu cíle a prostředku. K naplňování účelu lze zpravidla docházet řadou různých činností a je věcí právnické osoby, které z těchto prostředků pro realizaci účelu zvolí.

Zákon ponechává potenciálním zakladatelům spolků při volbě účelu a předmětu činnosti poměrně široký prostor, přesto nastavuje určité limity. Těmi jsou zejména tzv. **zakázané účely (společné pro všechny právnické osoby)**, tj. obecný zákaz založit právnickou osobu za účelem porušení práva nebo tak, že by měla svých cílů dosahovat nezákonným způsobem (§ 145 OZ). Zároveň kodex vylučuje možnost založení spolku za **výdělečným účelem (resp. podnikáním)**, tedy dosahování zisku a zároveň jeho rozdělování. Založení za jiným než výdělečným účelem však samo o sobě nezakazuje možné dosahování výdělku či zisku, a to především v rámci vedlejší hospodářské činnosti.

K účelu spolku a výdělečné činnosti spolků viz výkladové stanovisko č. 8 Komise pro aplikaci nové civilní legislativy při Ministerstvu spravedlnosti ze dne 7. 6. 2013 (dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/user_upload/PDF/Stanovisko-08.pdf).

Další nutnou náležitostí stanov je zakotvení **členských práv a povinností**. Tento požadavek je nutno chápat spíše jako upomínku zakladatelům spolku k uvážení, jakými právy a povinnostmi mají být členové spolku nadáni, aby to odpovídalo stanovenému účelu a usnadňovalo řešení případných problémových či konfliktních situací, jež mohou v budoucnosti nastat. V souladu s dosavadní praxí by ani rejstříkové soudy neměly po zakladatelích spolku vyžadovat detailní úpravu právního postavení člena, a naopak by se měly spokojit i s obecnými formulacemi, které již dnes nacházíme ve stanovách řady malých spolků vzniklých podle předchozího právního režimu. Byť se tato míra vágnosti nemusí s vidinou obtíží při řešení eventuálních sporů, jež se v životě spolku mohou vyskytnout, jevit prozíravou, je věcí zakladatelů, jak detailně regulaci vnitrospolkových poměrů uchopí.

Kodex předpokládá, že ve stanovách je možno uvést pouze určení **způsobu, jakým budou práva a povinnosti vznikat**, pod čímž si lze představit zřejmě to, že bude některý ze spolkových orgánů obdařen pravomocí uložit určitou povinnost členům operativně. Opět lze dovodit, že až na krajní situace je míra předvídatelnosti a jistoty ohledně práv a povinností členů v rukou tvůrců stanov spolku.

Mezi spolky, jež vznikly „překlopením“ silou zákona z občanských sdružení najdeme i takové, v jejichž stanovách jsou členové oprávněni k účasti na členské schůzi a na činnosti spolku, volit a být voleni do orgánů sdružení, naproti tomu se zavazují platit členské příspěvky, dbát dobrého jména spolku a přispívat k naplňování jeho cíle.

Pro řadu drobných korporací je takto prosté zachycení statusu člena zcela postačující, v případě konfliktu mezi členy, který by dosahoval intenzity odůvodňující zásah státní moci, bude nicméně na soudech, aby daly těmto obecným formulacím jednoznačný obsah v kontextu konkrétních okolností věci.

Poslední, co musí být ve stanovách bezpodmínečně učiněno, je **určení statutárního orgánu**. Občanský zákoník nevyžaduje žádnou úpravu organizační struktury spolku, neboť zakladatelé mohou využít dispozitivního minimalistického modelu s členskou schůzí jako nejvyšším orgánem spolku. Musí pouze ve stanovách určit, zda bude statutární orgán kolektivní, či individuální (pro způsob jeho ustavení a rozhodování i délku funkčního období již opět existují dispozitivní pravidla v § 244 a § 246 OZ).

Lze shrnout, že pokud by stanovy postrádaly některou z podstatných náležitostí, **nemůže být spolek platně založen, a tedy ani vzniknout zápisem do spolkového rejstříku**. Pokud by však k zápisu došlo, i kdyby stanovy nesplňovaly výše uvedené náležitosti, soud spolek vyzve ke zjednání nápravy a při neodstranění vad jej prohlásí za neplatný (§ 129 OZ).

Fakultativní obsah stanov

Je dosti pravděpodobné, že stanovy spolku se ve většině případů neomezí na naprosté minimum, jež je vyžadováno pro platné založení této korporace, a že v nich dojde i na úpravu řady dalších otázek. Takto může být provedeno zejména **nahrazení dispozitivních ustanovení zákona**, jež se týkají převážně vnitřní organizace spolku, avšak může být přikročeno i k **regulaci dalších rozmanitých oblastí fungování spolku** v závislosti na jeho konkrétních potřebách. Některá z těchto eventuálních pravidel zákonná úprava předpokládá a klade jim v odůvodněné míře meze.

Příklad: Je například žádoucí, aby zakladatelé spolku upravili, co má být učiněno s likvidačním zůstatkem, a to tím spíše, bude-li spolek v průběhu své existence akumulovat nezanedbatelné majetkové hodnoty. Jiné významné příklady otázek, jejichž řešení OZ předpokládá, ale ponechává na vůli zakladatelům, zda je upraví, představuje seznam členů, zřízení kontrolní a rozhodčí komise, zavedení dílčích schůzí či shromáždění delegátů jako specifických způsobů pořádání členské schůze, založení pobočných spolků (případně regulace způsobu jejich zakládání a rušení) atd.

Jiné instituty mohou být ve stanovách podchyceny, ačkoli je účinná zákonná úprava nijak **nepředjímá**, čistě na základě **soukromoprávní autonomie** zakladatelů spolku. Například pravidla hospodaření s majetkem spolku mohou tvořit velmi významnou a žádoucí součást stanov, přičemž se lze také domnívat, že v nich tento prvek nalezneme velmi často s ohledem na dřívější právní úpravu, jež měla zásady hospodaření za nutnou náležitost stanov.

3. Výklad stanov

Občanský zákoník nestanovuje jasná pravidla pro výklad zakladatelských právních jednání právnických osob. S ohledem na smluvní povahu stanov je třeba při výkladu jejich obsahu vycházet z ustanovení o výkladu právních jednání § 556 odst. 1 OZ. Při výkladu je třeba brát v úvahu řadu aspektů, které vzájemně spolupůsobí, proto závěry učiněné na konkrétním případě jen velmi těžko zobecnitelné.

Chápeme-li stanovy korporací jako smlouvu (*sui generis*) měla by být zřejmě brána v úvahu primárně skutečné vůle jednajících (např. zakládajících členů). Bude-li nicméně ujednání ve stanovách zavazovat i třetí osoby (jde o tzv. „korporativní“, či „organizační“ ujednání), není pochyb, že je třeba v testu proporcionality dát přednost právní jistotě před autonomií vůle jednajících, tedy při výkladu upřednostnit výklad podle § 556 odst. 1 věta druhá, tj. vykládat „z pohledu adresáta“, tj. zvolit výklad objektivizující, upozadující skutečnou vůli zakladatelů/členů.

Lze mít za to, že bude třeba posuzovat v prvé řadě „otevřenost“ vs. „uzavřenost“ spolku; bude zřejmě rozdílný, pokud půjde o výklad obsahu stanov spolku s uzavřenou členskou základnou, oproti spolku s otevřeným členstvím. Za důležitý element lze považovat taktéž, zda již došlo ke změně „osob“ v rámci struktury, zda jde o spor mezi „původními“ společníky/členy/zakladateli, kteří znali skutečnou vůli, nikoli pouze vůli v zakladatelském právním jednání projevenou.

Diskuse na téma výkladu stanov spolků se vede i v zahraničí (viz rozhodnutí BGH ze dne 9. 6. 1997, sp. zn. II. ZR 303/95), který dovedl, že části stanov (spolku), mající korporativní charakter, musí být vykládány „objektivně“, ve vztahu k účelu, k jakému je založen a k jakému cíli směřuje.

4. Změna stanov

Stanovy lze v průběhu existence spolku měnit způsobem, který je určen primárně v nich samotných. Pokud však stanovy způsob své změny neregulují, bude změna možná rozhodnutím **nejvyššího orgánu** (§ 247 odst. 1 OZ). Se změnou stanov tedy nemusí nutně souhlasit všichni členové, avšak nové znění bude závazné i pro nesouhlasící, neboť s členstvím se pojí i podrobení se řádně přijatým rozhodnutím spolkových orgánů (NS 28 Cdo 2304/2011).

Výjimkou bude situace, kdy by se stanovy uvedenou změnou dostaly **do rozporu s ustanoveními zákona**, od nichž se nelze odchýlit. Na takové rozhodnutí o změně stanov by se hledělo, jako by nebylo přijato – takže by nadále byla považována za platnou dosavadní podoba stanov, je-li sama se zákonem souladná (§ 245 OZ). Po změně stanov je třeba zajistit vypracování úplného znění stanov, a to vzhledem k povinnosti uložit jejich úplné znění u rejstříkového soudu (§ 66 písm. a) RejZ) a taktéž v sídle spolku (§ 221 OZ).

5. Další vnitřní předpisy

Obecně platí, že úprava spolkových poměrů nemusí náležet bezvýhradně stanovám (jejichž změna zpravidla podléhá náročnější proceduře), ale též **dalším vnitřním předpisům**, přičemž zvláště u velkých organizací ve spolkové formě se nutně jeví žádoucí svěřit řadu operativních otázek předpisům povahy organizačních, disciplinárních a jiných řádů.

S tím se pojí jednak problém závaznosti obsahu těchto dokumentů pro členy, jež by však neměla být zpochybnitelnou, pokud je povinnost k jejich dodržování zakotvena přímo ve stanovách. I kdyby závaznost určitého předpisu *pro členy* byla v konkrétním případě diskutabilní, je jisté, že porušení vnitřních předpisů *ze strany spolku* může vést k vyslovení neplatnosti rozhodnutí spolkového orgánu soudem (NS 28 Cdo 4852/2009).

Jinou otázkou je, nakolik je možné v interních předpisech navazujících na stanovy možné zavádět úpravu odchylnou od dispozitivních pravidel zákona. Vzhledem k tomu, že OZ konzistentně předpokládá, že se zakladatelé spolku od jeho ustanovení odchýlí toliko odlišnou úpravou ve stanovách, jeví se na místě trvat na požadavku, aby k vyloučení dispozitivních pravidel nedocházelo až „prováděcími předpisy“ vydanými na základě stanov.

6. Dílčí shrnutí

Obsah stanov je základem právního režimu vztahů vznikajících při spolkovém sdružování, a tedy i pro rozhodování sporů, jež z tohoto života vzejdou. Přestože je prozíravé, aby zakladatelé ve stanovách upravili otázky, jež by mohly v budoucnosti vyvolat obtížně řešitelné konflikty, je OZ při stanovení nezbytných náležitostí stanov střídavý, což musí respektovat i soudy a neklást při podání návrhu na zápis spolku přílišné požadavky.

Zásadní pro posuzování obsahu stanov je otázka dispozitivnosti norem spolkového práva. S ohledem na fakt, že spolkové právo je programově liberální, **autonomní úpravě vnitřních poměrů spolků by měla být v pochybnostech dána přednost**. Z tohoto hlediska se však klíčovou (a často nejasnou) jeví identifikace kogentních ustanovení, jejichž smysl a účel odchýlení neumožňuje.

Co učiní zakladatelé obsahem stanov nad rámec zákonem vyžadovaného minima je obtížně zobecnitelné, jakákoli ustanovení stanov je však nutno hodnotit na jedné straně se zřetelem k proklamované preferenci autonomie subjektů soukromého práva, na druhé straně též k jiným

hodnotám soukromého práva (ochrana členů spolku), jakož i obecným korektivům dobrých mravů a veřejného pořádku.

Při výkladu stanov bude vždy záležet na posouzení konkrétního ujednání, zda bude dána přednost skutečné vůli či zda bude nutné zkoumat vůli projevenou.

IV. Vnitřní poměry spolku, organizace a pobočné spolky

Problematicke úpravy vnitřních poměrů spolku a zejména postavení jeho orgánů (jakož i členů orgánů) věnuje OZ značnou pozornost; většina ustanovení však má dispozitivní povahu. Mimo zvláštní úpravu obsaženou v § 243 a násl. OZ je subsidiárně použitelná i úprava společná pro korporace (§ 210 a násl. OZ), jakož i obecná úprava právnických osob (zejména § 151 a násl. OZ).

Úprava vnitřní organizační struktury spolku je ale především záležitostí spolkové autonomie, tj. v mezích zákonné kogentní úpravy mohou být regulovány vnitřní poměry spolku odlišně od zákona.

1. Požadavky na členy volených orgánů spolku

Členem voleného orgánu spolku může být **jak fyzická, tak právnická osoba**. Je-li členem orgánu **fyzická osoba, tj. člověk**, musí být zásadně plně svéprávný. Stejný požadavek je stanoven i pro zástupce právnické osoby (§ 152 OZ). Výjimku tvoří spolky, které sdružují nezletilé nebo osoby s omezenou svéprávností. V takových případech mohou stanovy umožnit, aby se členy orgánů spolku staly i osoby, které nemají způsobilost k právnímu jednání v plném rozsahu.

Pokud stanovy o této otázce mlčí, platí, že všichni členové orgánů spolku musí být plně svéprávní. Mimo to zákon stanoví, že osoba, u níž byl osvědčen úpadek, se může stát členem voleného orgánu, pouze pokud tuto skutečnost oznámila předem tomu, kdo ji do funkce povolává (§ 153 OZ).

Bude-li členem spolkového orgánu **právnická osoba**, určí člověka, který ji bude při jednání orgánu zastupovat. Pokud nikoho neurčí, zastupuje ji člen jejího statutárního orgánu (§ 154 OZ). Zákon nevyžaduje, aby členové orgánů spolku byli zároveň členy spolku. Spolek však může ve svých stanovách zakotvit členství ve spolku jako podmínku zastávání funkce v jeho orgánech.

Každý člen orgánu musí jednat s nezbytnou **loajalitou** (mj. § 212 OZ), tj. v zájmu spolku, a zároveň je povinen vykonávat svou funkci s **péčí řádného hospodáře** (§ 159 OZ).

Základním charakteristickým rysem postavení člena voleného orgánu spolku je relativně autonomní postavení při výkonu funkce, jakož i diskreční charakter jeho činnosti. To znamená, že člen orgánu je oprávněn a současně povinen rozhodovat podle vlastního uvážení.

Loajalita (*duty of loyalty*) je povinnost „věrnosti“ zájmům spolku, tj. při výkonu funkce preferovat zájmy spolku před zájmy jinými (legitimní, legální, souladné s dobrými mravy, veřejným pořádkem). Lze ji blíže vymezit ve smlouvě o výkonu funkce či ve vnitřních předpisech spolku. Je obsahem tzv. fiduciárního vztahu, který je vytvořen na bázi vzájemné důvěry jednotlivých aktérů, která by neměla být zklamána. Člen orgánu je povinen jednat poctivě v souladu s účelem spolku (aktivní povinnost), vyhýbat se situacím, kdy by mohlo dojít ke střetu jeho individuálních a zájmů spolku, jsou-li určeni (pasivní povinnost).

Výkon funkce s potřebnými znalostmi a **pečlivostí** (*duty of care*), je vždy nutno interpretovat s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem. Obecně se při výkonu funkce ve voleném orgánu spolku (např. funkce předsedy, člena výkonného výboru či kontrolní komise) nepředpokládá odbornost, ale pouze běžná péče a opatrnost, pokud na daného funkcionáře ovšem nelze pohlížet jako na „odborníka“ (§ 5 OZ), kterému jde „neodborná“ péče k tíži.

Odborná péče není vždy obecnou součástí péče řádného hospodáře. Podle judikatury Nejvyššího soudu (NS 29 Cdo 2531/2008), nemá-li statutární orgán potřebné odborné znalosti, je povinen zajistit posouzení sporných skutečností osobou, která je má. Volba „řádného posuzovatele“ se netýká pouze odborných znalostí, ale jakýchkoli znalostí, které člen voleného orgánu nemá. Rozhodující vliv má též rozumná míra zhodnocení obdržených informací.

Zákon presumuje, že nedbale jedná ten, kdo není péče řádného hospodáře schopen a nevyvodí z toho pro sebe důsledky - tj. neurčí si pomocníka či zástupce/substituta, popř. ze své funkce neodstoupí). Pokud se člen voleného orgánu nechá při plnění svých povinností „zastoupit“-použije pomocníka, či v rámci vlastního zmocnění pověří dalšího zástupce (substituta), tj. přeneše svoji působnost na jinou osobou, neznamená to, že by mohl svou funkci zcela „vyprázdnit“.

Člen orgánu bude při výkonu funkce v každém případě odpovídat za výběr vhodné osoby k plnění úkolů (*culpa in eligendo*) a taktéž za kontrolu a dohled nad činností této osoby. Máme rovněž za to, že by člen voleného orgánu (správní rady) nikdy neměl přenést na jiného svou odpovědnost za strategické řízení spolku, neboť by tím popřel již samotnou podstatu zvolené koncepce (osobního výkonu funkce, diskrece atd.)

Pro řádný výkon funkce volených orgánů působí motivačně i **§ 159 odst. 3 OZ**, který stanoví zákonné ručení člen voleného orgánu za závazky spolku, jsou-li pro to zákonem stanovené podmínky.

Člen voleného orgánu se může nechat na **základě plné moci při plnění svých povinností zastoupit** jinou osobou; ani v takovém případě se však nezbavuje odpovědnosti za výkon své funkce, odpovídá vždy za výběr takové vhodné osoby k plnění úkolů a rovněž za dohled nad plněním povinností zmocněnce.

Spolek **zavazuje** vůči třetím osobám **protiprávní čin**, kterého se při plnění svých úkolů dopustil kterýkoli ze členů volených orgánů spolku, jeho zaměstnanec nebo jiný zástupce. Členové orgánů spolku v zásadě za závazky spolku vůči třetím osobám přímo neodpovídají; věřitelé se musí uspokojit z majetku spolku (s výjimkou zákonného ručení dle § 159 odst. 3 OZ). Vyloučena není ani správně právní (např. krácení daně) a trestně právní odpovědnost

(např. za zpronevěru, podvod či porušování povinností při správě cizího majetku) členů volených orgánů spolku, pokud jsou splněny předpoklady jejího vzniku.

Občanský zákoník přináší dispozitivní pravidla pro jednání **kolektivních orgánů** právnických osob. Pokud není ve stanovách upraveno jinak a je-li orgán spolku kolektivní, rozhoduje o záležitostech spolku ve sboru. Je schopen se usnášet za přítomnosti nebo jiné účasti většiny členů a rozhoduje většinou hlasů zúčastněných členů. Stanovy mohou určit, že je možné využít i formy distančního rozhodování *per rollam*, případně pomocí jiných technických prostředků. Člen voleného orgánu může též zmocnit pro jednotlivý případ jiného člena téhož orgánu, aby za něho při jeho neúčasti hlasoval.

2. Orgány spolku

Zákon hovoří o čtyřech orgánech spolku – statutárním orgánu spolku, nejvyšším orgánu spolku, kontrolní komisi a rozhodčí komisi.

Obligatorní orgány spolku

Povinně je však třeba ustavit pouze **statutární orgán**, který zastupuje spolek „navenek“ a jehož určení je podstatnou náležitostí spolkových stanov (§ 218 písm. d) OZ) a taktéž údajem zapisovaným do spolkového rejstříku.

Spolek musí mít **nejvyšší orgán**, kterým pravidelně bývá (ale být nemusí) shromáždění všech členů, tedy členská schůze. Jeho vymezení však není nutno do stanov pojmout, neboť zákon obsahuje podpůrné pravidlo, jež do pozice nejvyššího orgánu staví členskou schůzi. Nejvyšší orgán také může být totožný se statutárním orgánem (typicky u spolků tzv. vůdcovského typu). Počet povinných orgánů tak lze snížit na jediný orgán. Rozhodující je, zda se pro tuto konstrukci ve svém obsahu vyjádřily stanovy.

Fakultativní orgány spolku

Fakultativních orgánů může mít spolek celou řadu a svěřit jim nejrůznější pravomoci. V tomto ohledu nestanoví zákon žádné zvláštní limity. Výslovně však „pracuje“ se dvěma orgány: s **kontrolní komisí a rozhodčí komisí**. Pokud jsou tyto orgány ustaveny, zákon stanovuje určité limity, ve kterých se je třeba pohybovat, např. ohledně neslučitelnosti funkcí apod. Tzv. zbytková pravomoc je dána statutárnímu orgánu (§ 163 OZ).

Kontrolní komise má oprávnění a zároveň povinnost dohlížet nad tím, zda jsou záležitosti spolku řádně vedeny a zda spolek vykonává svou činnost v souladu se stanovami a právními předpisy (§ 263 OZ). Stanovy pak mohou kontrolní komisi svěřit i další úkoly.

Rozhodčí komisi jsou stanovami typicky svěřovány tyto pravomoci: interpretovat vnitřní předpisy, řešit spory mezi členy spolku navzájem, příp. spory mezi členy a spolkem atd. Pokud ovšem stanovy pouze ustaví rozhodčí komisi a neurčí její působnost, platí ze zákona, že rozhodčí komise rozhoduje o sporech o zaplacení členských příspěvků a přezkoumává rozhodnutí o vyloučení člena ze spolku (§ 265 OZ). Řízení před rozhodčí komisí podléhá úpravě zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Tento zákon upravuje také možnosti soudního přezkumu rozhodnutí vydaných rozhodčí komisí.

3. Pobočné spolky

Pobočný spolek je subjektem s právní osobností **odvozenou** od právní osobnosti spolku hlavního. Na jedné straně je součástí spolku jako širšího ekonomického celku, na straně druhé je relativně samostatnou právní osobou. Je existenčně spjat s existencí hlavního spolku, v jehož stanovách musí být dán základ pro ustavení pobočného spolku, jinak tento nemůže vzniknout.

Hlavní spolek podává též návrh na zápis pobočného spolku do spolkového rejstříku a rozhoduje o rozsahu možného ručení hlavního spolku za dluhy spolku pobočného.

Kromě obecných náležitostí názvu právnických osob (tj. zákazu klamavosti a zaměnitelnosti), musí splňovat název pobočného spolku i další parametry: použití příznačného prvku názvu hlavního spolku a vyjádření toho, že je pobočným spolkem (§ 228 OZ). Při volbě názvu není nutno použít konkrétního termínu či zkratky (jako u spolku obecně), je však nezbytné obsahově vyjádřit existenční **sepjetí s hlavním spolkem**.

Zároveň je třeba odlišit pobočné spolky od jiných organizačních útvarů bez právní osobnosti vytvořených v rámci vnitřní struktury spolku. Rozsah způsobilosti pobočného spolku nabývat práv a povinností musí být, z důvodu ochrany práv třetích osob, zveřejněn ve spolkovém rejstříku.

Proces vznikání pobočného spolku je stejně jako u jiných soukromoprávních korporací „**dvoufázový**“, tj. po založení projevem vůle s oporou ve stanovách následuje vznik svázaný s konstitutivním zápisem do spolkového rejstříku, který se provádí na návrh spolku hlavního (§ 229 odst. 1 OZ). K rejstříkovému řízení je po celou dobu příslušný rejstříkový soud hlavního spolku. Není-li rozhodnutí o zápisu nebo jeho odmítnutí vydáno do 30 dnů od podání návrhu na zápis, považuje se pobočný spolek za zapsaný do spolkového rejstříku uplynutím této lhůty. Z právních jednání pobočného spolku vzniklých přede dnem jeho zápisu do spolkového rejstříku je hlavní spolek oprávněn a zavázán společně a nerozdílně s pobočným spolkem.

Rejstříkové povinnosti plní za pobočný spolek většinou hlavní spolek. *VS v Olomouci, sp. zn. 8 Cmo 232/2016, R 130/2017*: „*Návrh na zápis ve věcech pobočného spolku, a to včetně změny či výmazu zápisu, podává zásadně hlavní spolek (§ 11 odst. 1, § 26 odst. 2 zákona č. 304/2013 Sb., ve znění pozdějších předpisů); tím není dotčeno ustanovení § 11 odst. 3 uvedeného zákona*“.

Základní okruh **povinně zveřejňovaných informací** o pobočných spolcích je v zásadě stejný jako u jiných právnických osob (srov. § 25 RejZ). Mimo to je požadováno zveřejnit i rozsah jejich právní osobnosti (tj. do jaké míry mohou samostatně mít a nabývat práva a povinnosti), rozsah ručení za jejich dluhy ze strany hlavního spolku a v neposlední řadě identifikaci spolku hlavního (srov. § 29 odst. 2 RejZ).

Spolky mohou mít i **složitější interní strukturu**, což vždy záleží na obsahu stanov konkrétního spolku. Lze ustavit např. více organizačních stupňů bez právní osobnosti nebo pobočné spolky různého druhu (s rozdílně nastavenými právy a povinnostmi). Pobočný spolek může být ustaven pouze jako homogenní jednotka, není však vyloučeno, aby i pobočné spolky byly dále strukturovány do „organizačních jednotek“ bez právní osobnosti (např. oddílů). Zároveň je přípustné, aby byly (hlavní) spolky členy jiných (hlavních) spolků, jejich postavení je však

odlišné, právě s ohledem na jejich **plnou právní osobnost**, na rozdíl od odvozené a limitované osobnosti spolků pobočných.

Vztah hlavního a pobočného spolku stojí na **principu oddělených majetkových sfér**. To znamená, že zásadně nelze souhrn majetku a dluhů (tj. jmění) pobočného spolku považovat za podmnožinu majetku hlavního spolku; jejich vzájemné majetkové poměry se tak v základním pojetí nijak neliší od vztahů mezi samostatnými právníckými osobami. Stanovy ovšem vzájemné poměry mezi hlavním a pobočným spolkem mohou nastavit odlišně.

Jestliže byl pobočný spolek založen, ale dosud nevznikl (tj. nebyl dosud zapsán do spolkového rejstříku), je z právního jednání tohoto pobočného před-spolku zavázán společně a nerozdílně i hlavní spolek (§ 229 odst. 4 OZ). Jakmile však pobočný spolek vznikne, tj. je zapsán do spolkového rejstříku, nevznikají z jeho právního jednání závazky spolku hlavního.

S ohledem na výše uvedené lze mít za to, že **ručení** hlavního spolku za dluhy pobočného spolku přímo ze zákona nevyplývá. Tuto povinnost je však možné založit stanovami, a to v libovolné míře. Hlavní spolek může ručit za dluhy určité, popř. dokonce i za veškeré dluhy pobočného spolku, vždy však pouze v rozsahu určeném stanovami hlavního spolku. Míru ručení je zároveň třeba nechat zapsat do rejstříku spolků (viz § 29 odst. 2 písm. b) RejZ). Od tohoto celkového ručení zakotveného ve stanovách je ovšem třeba odlišovat ručení, které vzniká pro konkrétní případ. Hlavní spolek na sebe může převzít ručitelský závazek vůči věřiteli pobočného spolku jako zajištění konkrétního závazku ve smyslu § 2018 a násl. OZ.

Zrušením hlavního spolku je **automaticky zrušen i pobočný spolek**, což souvisí s odvozeností jeho právní osobnosti. Hlavní spolek zároveň nezanikne dříve, než zaniknou všechny pobočné spolky.

Pobočný spolek je ze své podstaty právníckou osobou s omezenou právní subjektivitou, která je **existenčně závislou** na hlavním spolku. Právní osobností je nadán pouze proto, že tak rozhodl hlavní spolek. Je proto odůvodněný závěr, že vystoupení pobočného spolku ze spolku hlavního není možné.

K nemožnosti vystoupení pobočného spolku z hlavního viz rozhodnutí Nejvyššího soudu NS 27 Cdo 1644/2018.

V minulosti se sice vyskytlo několik případů, kdy bylo organizační složce občanského sdružení, přiznáno právo vystoupit (srov. např. rozhodnutí NS sp. zn. 28 Cdo 5099/2007 nebo sp. zn. 28 Cdo 3716/2009), ovšem jednalo se většinou o specifické případy nástupnických organizací ROH. Vzhledem k výše uvedenému nelze předpokládat, že by se stejný postup uplatnil i u běžných (pobočných) spolků, což potvrzuje i aktuální judikatura NS.

4. Dílčí shrnutí

Organizační struktura spolku je ponechána primárně na stanovách s tím, že zákon obsahuje „**záchrannou síť dispozitivních ustanovení**“, do níž dopadnou spolky, které si své vnitřní poměry projevem vůle ve stanovách neupraví.

Povinně musí mít spolek pouze statutární orgán (individuální nebo kolektivní), který se též zapisuje do spolkového rejstříku. Nejvyšším orgánem bývá, pokud stanovy nestanoví jinak, členská schůze. Fakultativní orgánů mohou být různé, zákon počítá s kontrolní a rozhodčí komisí.

Spolek může zřizovat pobočné spolky, zvláštní právnické osoby, jejichž právní osobnost je odvozena od právní osobnosti spolku hlavního, a jsou s ním tedy existenčně spjaty.

V. Členství ve spolku a soudní ochrana člena spolku

Členství je soukromoprávním poměrem mezi členem spolku a spolkem, jehož obsahem jsou vzájemná práva a povinnosti. Členství je pevně spjato s osobou člena a projevem jeho vůle účastnit se uskutečňování společných zájmů.

Hlavními rysy členství ve spolku jsou **dobrovolnost** a důraz na **autonomní úpravu** podmínek členství ve stanovách spolku. Vztah člena a spolku je ovšem často naplněn také určitou mírou napětí a možných konfliktů zájmů. V souvislosti s členstvím ve spolku proto nezřídka vznikají spory, jež mohou být řešeny i před soudy.

1. Ústavní zakotvení práv člena spolku

Člen spolku má určitá práva, která jsou chráněna nejen proti orgánům veřejné moci, ale **i proti spolku samotnému**. Nejvyšší soud totiž již za předchozí úpravy, která vnitřní spolkový život v podstatě vůbec neregulovala, dovedl, že bezdůvodné vyloučení člena, byť jej předvíдалy stanovy, bylo v rozporu s jeho ústavně zaručeným právem svobodně se sdružovat ve spolcích, v němž je implicitně obsaženo též právo na setrvání ve spolku (28 Cdo 2976/2010). Proto se i samotné stanovy spolku mohou ocitnout přímo v rozporu s čl. 20 LZPS.

„Nové spolkové právo“ proto přináší výslovnou úpravu tam, kde si dříve judikatura vypomáhala aplikací ústavního práva. Lze tedy předpokládat, že na porušení čl. 20 LZPS se bude nutně/možné odvolávat méně často.

Úprava členských práv a povinností je nicméně především věcí stanov. Může se proto vyskytnout případ, kdy soud dovodí, že do právního postavení člena bylo zasaženo tak intenzivně a nespravedlivě, až se to neslučuje s **právem člena na svobodné sdružování**.

V takové situaci je ale pravděpodobné, že spíše než po přímé aplikaci ustanovení LZPS sáhne soud po obecném pravidle o povinnosti korporace šetřit práva a oprávněné zájmy svého člena (viz § 212 odst. 1 OZ), které vyloží ve světle ústavněprávní ochrany člena spolku.

Příklad: Nejvyšší soud v době platnosti předešlé úpravy pod ochranu čl. 20 LZPS zřejmě zařadil i právo svobodně ze sdružení vystoupit (28 Cdo 3716/2009). Za neslučitelná s ústavním pořádkem by proto mohla být pokládána např. ustanovení stanov, která zatěžují vystoupení ze spolku nepřiměřenými povinnostmi, zvláštními poplatky, neodůvodněně dlouhými „výpovědními“ dobami apod.

2. Zásady členství ve spolku

Pro členství ve spolku lze formulovat zejména tyto zásady, z nichž některé plynou mj. i z ústavně garantovaného práva na svobodu sdružování (spolčování):

- zásada **dobrovolnosti členství** (tj. že nikdo nemůže být nucen ke členství nebo účasti na činnosti spolku, každý může ze spolku svobodně vystoupit), která souvisí s obecnější zásadou autonomie vůle;
- zásada, že **nikomu nemůže být na újmu, že je členem spolku**;
- zásada **osobně vázaného členství a neexistence** zákonem vyžadované **vkladové povinnosti** či obligatorní majetkové účasti člena v podobě podílu;
- zásada **nepřevoditelnosti členství** (OZ připouští výjimku);
- zásada **zákonného neručení člena** za dluhy spolku;
- zásada **spolkové samosprávy**.

3. Členství jako osobní svazek

Členství ve spolku představuje reflexi **osobní účasti člena** na životě této právnické osoby, nikoli projev jeho participace na majetkovém substrátu spolku. Tím se předmětné korporace odlišují od obchodních společností a družstev.

Člen nemá *ex lege* vkladovou povinnost, nenáleží mu ve spolku podíl, který by měl být při vystoupení vypořádáván, či podíl na likvidačním zůstatku. Občanský zákoník však umožňuje zakladatelům spolku, aby tyto osobní rysy členství oslabili, a naopak posílili jeho „majetkovou stránku“.

V první řadě ponechává otevřenou možnost **převodu nebo přechodu členství** na právního nástupce člena (§ 232 OZ), upraví-li tuto sukcesí stanovy (v opačném případě se vychází ze standardní vázanosti členství na osobu člena), a to s ohledem na skutečnost, že s členstvím ve spolku může být spojena určitá majetková hodnota (vysoké členské příspěvky či jiné poplatky svázané se členstvím), s níž je pak za jistých okolností žádoucí právně disponovat.

V praxi existují nezřídka i spolky, jejichž stanovy předepisují vkladovou povinnost členů a z ní pak případně odvozují i jejich **vypořádací podíly** při ukončení členství či **podíly na likvidačním zůstatku** (srov. NS 29 Cdo 2890/99, 28 Cdo 1018/2005). Přestože takové případy nejsou zcela v souladu s teoretickou koncepcí spolku jako osobní korporace, lze mít za to, že obdobná ujednání ve stanovách **nelze** se zřetelem k soukromoprávní autonomii **vyloučit**.

Avšak i přes silný majetkový rozměr účasti člena ve spolku, je podstatou členství vždy osobní prvek tohoto vztahu, jenž spočívá v podílení se na naplňování účelu spolku. Zároveň platí, že účelem spolku nemůže být výkon výdělečné činnosti, a proto není přípustné, aby členové spolku měli po dobu jeho fungování právo na podíl na případně vytvořeném zisku, což ostatně plyne i z § 217 odst. 3 OZ, který stanoví, jakým způsobem lze případný zisk z činnosti spolku využít (tj. pro spolkovou činnost vč. správy spolku).

4. Právní postavení člena

Občanský zákoník stanovuje, že úprava členských práv a povinností je obligatorní náležitostí stanov (§ 218 písm. c) OZ). K obvyklým oprávněním členů patří **právo účastnit se na řízení** spolku (právo na spolořhodování, spolupůsobení ve spolkových orgánech), **právo podílet se na činnosti** spolku (např. užívat jeho majetek, účastnit se organizovaných akcí) a **práva tzv. ochranná** (např. právo ze spolku vystoupit, právo domáhat se ochrany soudní cestou).

U **povinností** lze rozlišit mezi **osobními a majetkovými**. K osobním povinnostem lze řadit kupř. povinnost přispívat k dosahování společných cílů a naplňování účelu, být vůči spolku loajální a neškodit mu, k majetkovým pak např. povinnost platit řádně a včas členské příspěvky apod.

Zákon ponechává pro určení členských práv a povinností spolku značný prostor, nicméně výslovně zakotvuje práva člena na soudní (a též v některých situacích vnitrospolkovou) ochranu před rozhodnutími spolku, potažmo práva související s řízením spolku prostřednictvím členské schůze ve smyslu § 248 až § 257 OZ (k právu členů spolku na informace o programu členské schůze, srov. např. též NS 28 Cdo 945/2005).

Povinností člena plynoucí přímo ze zákona je tzv. **korporační loajalita** (§ 212 odst. 1 OZ), tj. povinnost chovat se ke spolku čestně a zachovávat jeho vnitřní řád. Konkrétní obsah povinností člena je tedy především záležitostí stanov, jimiž se členové zavazují řídit dle § 233 odst. 2 OZ, případně i dalších interních dokumentů, jejichž vydání a závaznost pro členy stanovy předpokládají.

Stanovy nemusí všem členům spolku propůjčovat shodný právní status, nýbrž mezi nimi mohou diferencovat. Je běžnou praxí, že spolek kupř. počítá s čestnými členy, jimž odpouští členské poplatky, a naopak jim ponechává jen poradní hlas na členské schůzi. Jiný příklad by mohl představovat spolek, který několika kategoriím členům přiznává různý rozsah účasti na spolkem pořádaných akcích a adekvátně tomu je zatěžuje odlišně vysokou poplatkovou povinností (jakési standardní a nadstandardní členství).

Zvláštním typem členské povinnosti, o níž se OZ výslovně zmiňuje ve svém § 235, je povinnost platit **členské příspěvky**, kterou musí stanovy výslovně zakotvit, má-li být vůči členům vymahatelnou. Členské příspěvky obecně představují nevratná plnění, kterými členové vytváří materiální základnu pro to, aby spolek mohl sloužit svému účelu. Nebrání se však ani možnosti, aby stanovy s ukončením členství spojily právo na vrácení zaplacených členských příspěvků (popř. poměrné části).

Určení výše a splatnosti členských příspěvků je předmětem vnitřní **spolkové samosprávy**, ačkoli musí podléhat obecným korektivům dobrých mravů, principu poctivosti a zákazu bezdůvodného znevýhodňování člena spolku, což se může ukázat relevantním hlavně v případech, kdy stanovy spolku toliko zmocňují určitý orgán k rozhodování o výši příspěvků, aniž by ji jasně limitovaly.

5. Vznik členství

Vznik členství je plně záležitostí spolkové autonomie, a to za předpokladu, že je dodržena zásada dobrovolnosti sdružování. Při založení spolku se členy stávají **zakladatelé**, kteří svým

souhlasem se stanovami projeví vůli ke sdružení. Členství dalších osob vznikne tím, že o ně projeví zájem **příhláškou** a příslušný orgán spolku (dispozitivně členská schůze jako nejvyšší orgán spolku) o jejich **přijetí** za členy definitivně rozhodne.

Stanovy mohou upravit vznik členství **odlišně**, kupříkladu tak, že se nebude vyžadovat souhlasný projev vůle na straně spolku, jeho členem se tudíž stane každý, kdo splňuje určité podmínky a doručí spolku přihlášku (spolek pak bude jen evidovat již vzniklé členství). Naopak sotva by bylo přijatelné, pokud by spolek konstruoval vznik členství nezávisle na vůli osoby, již považuje za svého člena (srov. NS 28 Cdo 3074/2012). Má-li se kdo stát členem spolku, musí v tomto směru alespoň konkludentně projevit svobodnou a vážnou vůli.

Jak již bylo uvedeno výše, nové spolkové právo dále připouští možnost zakotvit ve stanovách **převod a přechod členství** ve spolku; proto je možné stát se členem spolku i jednou z těchto cest. Pokud vstupuje osoba v členský vztah na základě přihlášky, projevuje vůli být vázána stanovami. Totéž můžeme dovodit i pro zakládající členy, kteří svůj souhlas se stanovami projeví výslovně při jejich schválení, jakož i pro ty, již nabyli členství převodem, a museli být s vázaností stanovami srozuměni ve stejné míře jako členové přijatí na základě přihlášky. Je-li připuštěn přechod členství na právní nástupce, bude zřejmě i u nich možno konstatovat implicitní souhlas s podmínkami členství, pokud se rozhodnou ve spolku setrvat.

6. Zánik členství

I u členského poměru je třeba počítat s možností jeho zániku a to s ohledem na zásadu dobrovolnosti členství, dle níž nikdo nemůže být nucen ve spolku setrvat a nikomu nemůže být bráněno ve vystoupení ze spolku.

Vystoupení je (hmotně)právní jednání, jehož účinky zásadně nastávají dojitím do právní sféry spolku. K jakému okamžiku ovšem členství zanikne, závisí na úpravě ve stanovách a v jejich intencích na samotném obsahu projevu vůle vystupujícího člena. Pokud stanovy určí jistou dobu, jež musí uplynout od doručení prohlášení o vystoupení člena spolku, než členství zanikne, zpravidla nepůjde o protiprávní bránění ve vystoupení, je-li délka této doby přiměřenou a odůvodnitelnou.

O **vyločení** člena ze spolku, které je dalším způsobem zániku členství musí rozhodnout příslušný orgán spolku a toto rozhodnutí pak podléhá soudnímu přezkoumání dle § 242 OZ. Podmínky pro vyločení obvykle najdeme ve stanovách, avšak ve světle judikatury Nejvyššího soudu (28 Cdo 2976/2010), se předpokládá, že stanovy uvedou konkrétní důvody, pro něž lze členský vztah ukončit, nikoli jen úpravu procesu, v němž se o vyločení rozhoduje.

Pokud stanovy neuvádějí, z jakých důvodů může být člen vyločen, **nelze zpravidla akceptovat vyločení bezdůvodné**. Je zřejmě třeba podpůrně vycházet z § 239 OZ, podle kterého lze člena vyločit jen pro závažné porušení členských povinností. Samotnému vyločení ještě navíc musí předcházet výzva ke zjednání nápravy, ledaže člen způsobil spolku újmu zvláště závažnou nebo je porušení povinností neodčinitelným. Obecně je zajisté velmi žádoucí, aby byl důvod vyločení v samotném rozhodnutí o vyločení skutkově vymezen, požadavky na preciznost formulace okolností rozhodných pro vyločení by nicméně měly být nahlíženy ve vazbě na to, jaký charakter daný spolek má (viz NS 28 Cdo 1981/2010, srov. navíc

rozsudek NS 28 Cdo 1050/2014, který při soudním přezkumu zcela upozaduje formální deficit napadeného rozhodnutí).

Nejvyšší soud se v *NS 29 Cdo 3476/2016* vyslovil, že řízení o vyslovení neplatnosti vyloučení podle § 242 OZ je zvláštním případem posuzování platnosti rozhodnutí orgánu spolku soudem podle § 258 OZ; k rozhodování jsou tak příslušné v první instanci krajské soudy.

K věcné příslušnosti soudů ve spolkových věcech viz *NS 29 Cdo 3307/2016*, ve kterém se NS vyjádřil, že s účinností od 1. 1. 2014 je řízení o vyslovení neplatnosti rozhodnutí orgánu spolku nesporným řízením, a to řízením ve statusových věcech právnických osob ve smyslu § 85 písm. a) z. ř. s., v němž jsou k projednání a rozhodnutí v prvním stupni věcně příslušné krajské soudy [§ 3 odst. 2 písm. a) zákona o zvláštních řízeních soudních - ZŘS.].

Kodex reguluje průběh vyloučení v ustanoveních § 239 až 241, přičemž ačkoli předpokládá možnost jistých odchylek ve stanovách, ze smyslu a účelu těchto ustanovení plyne, že představují **ochranu vylučovaného člena**, kterou nelze stanovami anulovat či podstatně omezit. Proto člen *musí* dostat příležitost uplatňovat skutečnosti na svou obhajobu a rozhodnutí o vyloučení mu *musí* být doručeno. Co mohou stanovy upravit odchýlně, je určení orgánů, které o vyloučení rozhodují, a to zejména pokud jde o rozhodování o opravném prostředku člena proti rozhodnutí o vyloučení, neboť občanský zákoník podle všeho zakotvuje dvouinstančnost vnitřního rozhodovacího procesu (viz dále).

Zvláštním způsobem ukončení členství bude jeho tzv. „**automatický**“ **zánik**, který zavádí § 238 OZ pro případ **nezaplacení členského příspěvku** ani v dodatečně lhůtě určené spolkem. Jedná se tedy o případ, kdy bude porušení povinnosti členem poměrně jednoznačné a snadno průkazné. Zákon stanoví striktní podmínku, že k zániku členství v tomto případě dojde, pouze pokud byl člen na tento následek (rovněž prokazatelně) upozorněn.

Obezřetně je však třeba posuzovat potenciálně problematické eventuality, kdy by stanovy automatický zánik členství spojily se situacemi, u kterých není zcela jasné naplnění podmínek způsobujících zánik členství (např. je-li jím porušení relativně neurčitě stanovených členských povinností). Taková úprava automatického ukončení členství by se mohla jevit jako obcházení kogentních ustanovení sloužících ochraně člena v rámci procesu vyloučení (srov. např. právo obhajoby dle § 240 odst. 2 OZ). V procesní rovině by zřejmě ochrana proti tomuto způsobu zániku členství byla (v nepřítomnosti rozhodnutí spolku o vyloučení člena) realizovatelná cestou žaloby na určení trvajících členství (viz 28 Cdo 1919/2009).

Lze si však představit i případy, kdy je možné **automatický zánik členství spojit s nějakou skutečností**, která nemá charakter porušení členské povinnosti, nýbrž vyplývá z účelu daného spolku. Pak zajisté nenastanou pochybnosti, že se jedná o legitimní a předvídatelný způsob ukončení členství, kupř. pokud spolek sdružuje vlastníky rekreačních chat v určité osadě a na pozbytí vlastnického práva k nemovitosti v tomto areálu bez dalšího váže zánik členství.

Další způsoby zániku členství vyplývají z povahy věci, především se jedná o důsledek **smrti člena** (respektive zániku, je-li právnickou osobou), jestliže není připuštěn přechod členství, případně **zániku spolku** bez právního nástupce. Zákon sice předpokládá, že jiné způsoby zániku členství mohou upravit rovněž **stanovy**, ovšem množina myslitelných alternativ ukončení členského poměru je, obzvláště s ohledem na ústavní ochranu práva sdružovacího

(spolčovacího, jež zahrnuje i oprávnění člena setrvat ve spolku (viz znovu 28 Cdo 2976/2010), dosti omezená. Specifickým příkladem takového zániku by mohla být **transformace spolku** (vzniklých před 1. 1. 2014) na ústav ve smyslu přechodného ustanovení § 3045 odst. 1 OZ.

7. Soudní ochrana člena spolku

Ve spolkovém právu má zásadní význam zaručení soudního přezkumu rozhodnutí orgánů spolku přímo v zákoně, které je reflexí ochrany slabšího subjektu. Občanský zákoník obsahuje dvě ustanovení umožňující členovi, aby taková rozhodnutí před soudem napadl. Jednak je tu **obecný režim** upravený § 258 až 261 OZ, který dopadá v zásadě na každé rozhodnutí spolku, jednak **zvláštní pravidla** v § 242, jež se týkají pouze ochrany člena před rozhodnutím o **vyloučení** ze spolku.

Již před nabytím účinnosti občanského zákoníku byla spornou otázkou, zda v tehdy platném SdrZ výslovně upravená žaloba člena brojícího proti spolkovému rozhodnutí byla jediným případem, kdy soud do vnitřního spolkového života mohl zasáhnout, anebo zda měl člen k dispozici i jiné (obecné) prostředky ochrany tam, kde speciální zákonnou žalobu na přezkum rozhodnutí nebylo možné uplatnit.

Soudní praxe se s odkazem na ústavní ochranu spolkové autonomie poměrně dlouho držela velmi přísného výkladu soudní ochrany člena a neumožňovala například, aby se člen domáhal určení svého členství (NS 28 Cdo 1618/2006). Tento výklad však byl následně překonán a aktuálně je zastáván názor, že se lze soudní ochrany dovolat (např. obecnou určovací žalobou) také v případech, kdy spolek zasáhne do právní sféry člena, aniž by o tom vydal rozhodnutí napadnutelné klasickou cestou (viz III. ÚS 2542/07 a NS 28 Cdo 1919/2009). Pokud nicméně rozhodnutí orgánu spolku bylo vydáno, je třeba o vyslovení jeho neplatnosti usilovat cestou vytyčenou ustanoveními § 242 a § 258 a násl. OZ.

Specialita přezkumného řízení

Řízení o neplatnosti spolkového rozhodnutí má zásadní význam, neboť pokud není dané rozhodnutí podrobena na návrh člena soudnímu přezkumu v řízení dle § 242 OZ, resp. § 258 OZ, **nemůže být již jeho soulad se zákonem a stanovami zásadně zkoumán v jiném řízení**, a to ani jako předběžná otázka. Takové rozhodnutí bude považováno za zhojené, i kdyby určitými vadami z hlediska souladu se zákonem či stanovami ve skutečnosti trpělo, a soudy s ním budou nakládat jako s platným (viz např. NS 28 Cdo 1061/2009).

Příklad: Spolek S., místní sportovní klub, uložil členovi pokutu 5 tis. Kč za předem neohlášenou neúčast na spolkem organizované sportovní akci. Stanovy ovšem umožňují uložení pokuty jen za opakované porušení povinnosti, zatímco člen se tohoto provinění dopustil poprvé. Člen nepodal návrh na přezkoumání rozhodnutí soudem ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy se o něm dozvěděl. Spolek posléze podal proti členovi žalobu, kterou se domáhal zaplacení této pokuty. Pokutovaný člen před soudem namítl, že rozhodnutí nebylo přijato v souladu se stanovami. Byť bylo jeho tvrzení pravdivé, soud k tomu nepřihlédl, jelikož uplynutím lhůty pro podání návrhu na přezkum soudem byla tato protiprávnost zhojena, a žalobě vyhověl.

Tento velmi přísný následek nevyvolání přezkumného řízení dotčeným členem však „změkčuje“ ustanovení § 245 OZ. Podle něj se na rozhodnutí, která se přiči dobrým mravům,

nebo mění stanovy tak, že jejich obsah odporuje ustanovením zákona, od nichž se nelze odchýlit, a také na rozhodnutí určitého orgánu spolku v záležitosti, o níž tento orgán nemá pravomoc rozhodnout, hledí, jako by nebyla přijata. Z toho vyplývá, že je soudy v jiných řízeních nebudou považovat za platná, a tedy nepřiznají práva či neuloží povinnosti z nich vyplývající (k **nulitě či nicotnosti** rozhodnutí občanského rozhodnutí jako následku nejzávažnějších procesních pochybení viz již NS 28 Cdo 4179/2009).

Příklad: Podobně jako v minulém příkladu si můžeme představit, že spolek T., rovněž malý sportovní klub, za neohlášenou neúčast na spolkové akci uložil členovi pokutu ve výši 50 mil. Kč. Člen se opět návrhem k soudu nebránil a spolek proti němu podal žalobu na toto peněžité plnění. Ať už stanovy uložení takto vysoké pokuty umožňovaly, nebo nikoli, soud takovou částku nepřizná a na rozhodnutí o jejím uložení bude hledět jako na neexistující (finguje se, že nebylo přijato), protože se výškou pokuty přičí dobrým mravům.

Pokud by bylo takto hluboce vadné rozhodnutí členem přesto napadeno, soud by dle § 90 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“), i bez návrhu vyslovil, že o rozhodnutí spolku vůbec nejde. Nebude-li o daném rozhodnutí přezkumné řízení vyvoláno, bude nicotnost tohoto rozhodnutí řešena jako předběžná otázka v jiném řízení.

Protože rozhodnutí orgánu spolku, s výjimkou nálezů rozhodčí komise, nemusí být opatřena poučením o možnosti soudní ochrany (NS 3 Cdon 1177/96), je třeba uvítat hlavně explicitní zakotvení pravomoci soudu shledat určité rozhodnutí rozporným s dobrými mravy, a tak vyloučit jeho zhojení, k němuž by jinak uplynutím lhůt pro podání přezkumné žaloby došlo.

Podmínky úspěšnosti žaloby

Člen se domůže vyslovení neplatnosti sporného rozhodnutí spolkového orgánu jen tehdy, jestliže svou žalobu uplatní v zákonných lhůtách (§ 242 a § 259 OZ). V první řadě musí být dodržena **tříměsíční lhůta se subjektivně určeným počátkem**, která se odvíjí

- v obecném režimu od chvíle, kdy se člen o rozhodnutí dozvěděl nebo mohl dozvědět,
- avšak jedná-li se o vyloučení člena, je pro její počátek určující okamžik doručení tohoto rozhodnutí o vyloučení danému členovi. Pokud mu rozhodnutí nebylo doručeno, počítá se subjektivní lhůta ode dne, kdy se o něm prokazatelně dozvěděl (tedy nikoli pouze mohl dozvědět).

Zároveň musí být zachována i **jednoletá lhůta s objektivně určeným počátkem**, jež počíná

- obecně dnem přijetí rozhodnutí,
- v případě rozhodnutí o vyloučení člena zápisem zániku členství do seznamu členů (pokud však spolek seznam členů nevede, je také tady zřejmě třeba analogicky vycházet ze dne přijetí rozhodnutí).

Aby mohl soud žalobě vyhovět, měl by její **petit** znít na určení **neplatnosti napadeného rozhodnutí**, nikoli například na zrušení rozhodnutí spolku a zřejmě ani na pouhé určení rozporu rozhodnutí se zákonem či stanovami, jak tomu bylo za předchozí úpravy (srov. NS 28 Cdo 1043/2011). Žaloba opírající se o § 242 OZ, potažmo § 258 OZ se svým procesním režimem řadí mezi žaloby určovací dle § 80 OSŘ, vzhledem k jejímu výslovnému zákonnému zakotvení však žalobce **není nucen** prokazovat existenci **naléhavého právního zájmu**.

Člen se nemůže úspěšně domáhat soudního zásahu do vnitřního dění spolku, nevyčerpá-li nejprve prostředky nápravy, které má před orgány spolku samotného. Soudní přezkum je tak **subsidiární přezkumu vnitrospolkovému** a žaloba člena, který se před jejím podáním neobrátil na orgán spolku k tomu určený podle stanov, bude zamítnuta.

Občanský zákoník, zdá se, přímo předpokládá dvoustupňové rozhodování v případě vyloučení člena přinejmenším u spolků, které mají rozhodčí komisi (viz jeho § 241 odst. 1 OZ). Judikatura však bude muset zodpovědět otázku, jak řešit žaloby proti vyloučení člena ze spolku, který takovým tělesem nedisponuje a nemá zakotven přezkum rozhodnutí o vyloučení ani jiným orgánem (k problému blíže Brim, L. In: Ronovská, K., Bílková, J., Vitoul, V. a kol. *Nové spolkové právo v otázkách a odpovědích*. Praha: Leges, 2014. s. 123-124, a David, L. In: Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník, Komentář § 1 – 654*. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1226-1227, srov. přiměřeně i I. ÚS 3486/10).

Je vhodné si uvědomit, že text nového kodexu umožňuje napadnout v zásadě jakékoli rozhodnutí orgánu spolku. I nadále jsou však platné závěry Nejvyššího soudu, podle nichž nelze soudně přezkoumávat každý „hvízd rozhodčího“, tj. běžná operativní rozhodnutí, kterých spolek přijímá při své činnosti velké množství (28 Cdo 2865/2006, 28 Cdo 2304/2011). Jestliže si doposud judikatura vypomáhala konstrukcí kritérií pro vyčlenění bagatelních spolkových sporů, jež by měly zůstat mimo rámec soudního dohledu (srov. 28 Cdo 2916/2006), napříště soudu § 260 odst. 1 OZ dává výslovný zákonný podklad pro uvážení, jestli daný případ **dosahuje takové úrovně významnosti**, aby do poměrů členů, již se ve spolku sdružují dobrovolně a mohou z něj kdykoli vystoupit, zasahoval.

Při samotném přezkumu bude soud posuzovat, zda je toto rozhodnutí v souladu a) se stanovami, b) s dalšími vnitřními předpisy spolku a c) se zákonem. Soulad se zákonem přitom zahrnuje nejen dodržení konkrétních ustanovení občanského zákoníku třeba o způsobu svolání členské schůze, ale také zkoumání souladu s dobrými mravy a **obecnými zásadami právními** (NS 28 Cdo 4852/2009), případně i **hodnotami chráněnými právem ústavním** (NS 28 Cdo 2976/2010).

Právo člena na přiměřené zadostiučinění

Právo na zadostiučinění za závažné porušení základních práv člena, které občanský zákoník v případě spolků nově upravuje, má řadu podobných rysů s oprávněním společníků kapitálových obchodních společností, jež zakládal § 131 odst. 4 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

Je tedy možné se inspirovat judikaturou, která toto ustanovení vykládala, a proto i usuzovat, že mezi **základní práva člena** spolku lze zařadit například právo účastnit se členské schůze a právo na ní hlasovat. Přiměřené zadostiučinění lze poskytnout v **peněžitě či nepeněžitě formě**, soud však může s přihlédnutím k okolnostem případu konkrétní zásah do členských práv shledat tak nepatrným, že jej odčiní již samotné určení neplatnosti rozhodnutí spolku (srov. přiměřeně NS 29 Cdo 2838/2011).

Nárok na náhradu újmy způsobené protiprávním rozhodnutím je třeba uplatnit v zákonných lhůtách dle § 261 odst. 2 OZ, jinak jej soud k námitce spolku nepřizná. Lze předpokládat, že pravidlem bude souběžné podání žaloby na určení neplatnosti rozhodnutí a na poskytnutí

přiměřeného zadostiučinění, přičemž je přípustné jejich společné projednání, ačkoli § 88 ZŘS nepředpokládá obligatorní spojení řízení o neplatnosti rozhodnutí orgánu právnické osoby s řízením o újmě z tohoto rozhodnutí vzešlé. Žalobu na náhradu nemajetkové újmy lze rovněž podat do tří měsíců od právní moci rozsudku, kterým byla žaloba na neplatnost rozhodnutí spolku zamítnuta dle § 260 OZ. Pokud však neplatnost rozhodnutí spolku nebyla vyslovena z jiného důvodu, zejména proto, že člen vůbec nepodal žalobu, kterou by platnost tohoto rozhodnutí zpochybnil, nebude zřejmě možné žalobě na přiměřené zadostiučinění vyhovět (srov. NS 29 Cdo 215/2011).

Příklad: Spolek M. jako trest za údajné porušování povinností svému členovi zakázal po dobu 2 let účast na všech akcích organizovaných tímto spolkem. Pokud člen podá souběžně s návrhem na vyslovení neplatnosti rozhodnutí o tomto trestu také žalobu na náhradu újmy na základních právech člena, může dosáhnout nejen toho, že soud napadené rozhodnutí prohlásí za neplatné, ale navíc mu proti spolku přizná náhradu újmy vzniklé tím, že mu byla upřena účast na veškerém spolkovém životě.

V případě, že by např. spolek N. o svém členovi publikoval na svých internetových stránkách nepravdivá osočení, mohl by se tento člen jako kdokoli jiný domáhat svých práv obvyklou cestou ochrany osobnosti (s případným nárokem na náhradu nemajetkové újmy), aniž by musel navrhopvat zrušení nějakého rozhodnutí spolku, jelikož jeho práva zde byla porušena faktickým jednáním spolku, které povahu rozhodnutí nemělo.

Je pochopitelně myslitelné, že bude rozhodnutím spolku způsobena též majetková újma (škoda). Uplatnění práva na její náhradu však občanský zákoník nepodřizuje zvláštním pravidlům, takže bude podléhat obecným promlčecím lhůtám.

Judikatura (aktuální) k řízení o návrhu na vyslovení neplatnosti rozhodnutí orgánu spolku (usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 3307/2016, ze dne 19. 7. 2018)

I. Soud v řízení o návrhu na vyslovení neplatnosti rozhodnutí orgánu spolku musí nejprve posoudit soulad napadeného rozhodnutí orgánu spolku se zákonem a stanovami; teprve poté, kdy dospěje k závěru, že tímto rozhodnutím byl porušen zákon či stanovy, zvažuje, zda je na místě vyslovit jeho neplatnost, či zda je – s ohledem na konkrétní okolnosti – naplněn některý z důvodů upravených v § 260 o. z., pro které nelze neplatnost rozhodnutí orgánu spolku vyslovit.

Závěrem soudu o tom, že napadeným rozhodnutím orgánu spolku byl porušen zákon či stanovy (a to bez ohledu na to, zda soud vyslovil neplatnost tohoto rozhodnutí či zda návrh zamítl podle § 260 o. z.), je pak vázán i soud rozhodující o případném nároku člena spolku na přiměřené zadostiučinění podle § 261 o. z.

II. Předpokladem vzniku práva na přiměřené zadostiučinění podle § 261 o. z. je – vedle porušení základního členského práva člena spolku závažným způsobem – rozhodnutí soudu v řízení o návrhu podle § 258 o. z. o tom, že rozhodnutí orgánu spolku je neplatné, popřípadě zamítnutí takového návrhu z důvodů uvedených v § 260 o. z.

III. S účinností od 1. 1. 2014 je řízení o vyslovení neplatnosti rozhodnutí orgánu spolku nesporným řízením, a to řízením ve statusových věcech právnických osob ve smyslu § 85 písm. a) z. ř. s., k jehož projednání a rozhodnutí jsou v prvním stupni věcně příslušné krajské soudy [§ 3 odst. 2 písm. a) z. ř. s.].

8. Žalobní legitimace „nečlenů“ spolku

Výše bylo objasněno, za jakých podmínek může člen před soudem napadnout rozhodnutí spolku a proč je to důležité. Nelze ale vyloučit existenci případů, kdy se rozhodnutí orgánu spolku **dotkne někoho třetího**. Může jít o situace, které se již vyskytly, kdy spolek přímo komusi, kdo stojí mimo něj, uloží povinnost (např. udělí pokutu), viz NS 28 Cdo 2865/2006 a NS 28 Cdo 3074/2012. Je samozřejmě rozumné, aby takové osobě byla **dostupná soudní ochrana** (ovšem oproti členům spolku musí prokázat existenci zájmu hodného právní ochrany, nikoli jen všetečnou snahu napravovat poměry v cizím spolku), což nyní zajišťuje § 258 OZ.

Jako problematické se však jeví, zda po zakotvení zvláštního řízení, v němž se tato ochrana poskytuje, můžeme i u „nečlenů“ dovodit výlučnost přezkumného řízení, tedy dospět k závěru, že pokud nebylo rozhodnutí spolku řádně napadeno v souladu s § 258 OZ, nemůže být v jiných řízeních přezkoumáváno. Takový závěr by mohl plynout ze skutečnosti, že zákon třetí osoby k žalobě na přezkum rozhodnutí spolku opravňuje. Je nicméně třeba si uvědomit, že tyto subjekty se (na rozdíl od členů spolku) zpravidla nepodrobily pravomoci spolkových orgánů svým souhlasem se stanovami.

Byť přímé zakládání práv a povinností nečlenů jistě nepředstavuje běžný případ, je myslitelné například rozhodnutí spolku o zákazu účasti určité osoby na akcích, které pořádá. Z takového rozhodnutí by přísně vzato nemusela vyplývat právní povinnost nečlena, aby se participace na dění organizovaném spolkem zdržel, ale toliko povinnost členů a zaměstnanců spolku, aby mu účast neumožnili. Přesto je zřejmé, že je tímto rozhodnutím daná osoba dotčena, pročež může usilovat o autoritativní určení, že byl tento akt spolkového orgánu protiprávním (srov. 28 Cdo 2865/2006).

9. Ochrana před rozhodnutím rozhodčí komise

Má-li spolek zřízenou rozhodčí komisi, soudní přezkum jejího rozhodování podléhá zvláštnímu režimu dle zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZRŘ“). Takový orgán je oprávněn vydávat vykonatelné rozhodčí nálezy, a návrh na jejich zrušení soudem se tedy projednává podle § 31 a násl. ZRŘ, což má za následek **omezení důvodů**, pro něž se lze **zrušení rozhodčího nálezu** domáhat, na námitky převážně procesní povahy. ZRŘ však nadto umožňuje též zrušení nálezu rozhodčí komise spolku i tehdy, pokud jí byl spor rozhodnut ve zjevném rozporu s dobrými mravy nebo veřejným pořádkem (§ 40j odst. 1 ZRŘ).

Žaloby na neplatnost **vyloučení člena** jsou ovšem posuzovány dle § 242 OZ, i když rozhodnutí o vyloučení přezkoumala rozhodčí komise v souladu s § 241 odst. 1 OZ. Jak naznačuje ustanovení § 40j odst. 1 věta druhá ZRŘ, kritéria pro soudní přezkum rozhodnutí spolku o vyloučení člena nelze zužovat na zjevný rozpor s dobrými mravy a veřejným pořádkem, a soud tudíž na rozdíl od přezkumu jiných nálezů rozhodčí komise provede celkové zhodnocení souladu rozhodnutí se stanovami a zákonem.

Soudní přezkum spolkových rozhodčích nálezů částečně napodobuje úpravu ochrany spotřebitele v arbitráži např. v tom, že soud může odložit vykonatelnost nálezu napadeného členem spolku i bez výslovné žádosti o tento odklad ze strany navrhovatele. Podobně jako spotřebitel se může člen spolku dovolávat některých závažných vad nálezu rozhodčí komise ještě ve vykonávacím řízení bez ohledu na uplynutí obvyklé tříměsíční lhůty pro zahájení přezkumného řízení.

Pokud řízení před rozhodčí komisí nebylo vedeno v souladu s pravidly spravedlivého procesu (členovi nebyla poskytnuta možnost věc projednat ve smyslu § 31 písm. e) ZRŘ, viz 23 Cdo 4320/2011), může člen navrhnout zastavení výkonu rozhodnutí a soud mu poté poskytne lhůtu k tomu, aby inicioval řádný soudní přezkum nálezu rozhodčí komise. Vytýkal-li by však člen nálezu, že je ve zjevném rozporu s dobrými mravy, může se ve vykonávacím řízení účinně bránit, jen pokud se mu nedostalo poučení, že rozhodčí nález lze soudně napadnout.

Ustanovení § 3047 OZ ukládá soudům **v již započatých řízeních** o přezkumu rozhodnutí orgánů občanských sdružení **rozhodnout v režimu nové úpravy**. Lhůty (subjektivní 30denní a objektivní 6 měsíční) k napadení těchto rozhodnutí, které začaly běžet do 31. 12. 2013, však uplynuly podle dosavadní úpravy, i když částí svého trvání zasáhly již do období účinnosti OZ (viz § 3036 OZ).

10. Dílčí shrnutí

Obsah členského poměru ve spolku je v rozhodující míře ponechán na úpravě **ve stanovách** a samotný zákon se věnuje jen vybraným oprávněním **člena sloužícím na jeho ochranu**. V praxi si pak některé spolky podle svých potřeb vytváří složité systémy vnitřní regulace upravující postavení členů, přičemž soud bude aplikaci těchto pravidel v konkrétním případě hodnotit spíše jen z hlediska **obecných korektivů**, jako jsou dobré mravy, veřejný pořádek či princip poctivosti.

Jiné spolky se ve stanovách zmiňují toliko o obecných povinnostech, např. nepoškozovat dobré jméno spolku, a soudu pak bude náležet, aby v případném sporu naplnil tato pravidla konkrétním obsahem, což rovněž vyžaduje brát zřetel na přiměřenost a další základní principy soukromého práva.

Úprava soudního přezkumu rozhodnutí spolku představuje rozsahem nevelkou, avšak významem **stěžejní část spolkového práva**, protože upravuje meze, v nichž lze spory plynoucí z realizace svobody sdružování (spolčování) soudně projednávat. Mimo zvláštní řízení o žalobě na neplatnost je hodnocení souladu spolkového rozhodnutí se zákonem a stanovami soudy omezeno na **případy velmi závažných vad** působících nicotnost dle § 245 OZ.

Naopak jedná-li se o řízení, jehož předmětem je právě platnost spolkového rozhodnutí, má soud širokou diskreci, aby uvážil všechny okolnosti případu a učinil závěr, zda mělo porušení zákona či stanov závažné následky, jež odůvodňují zásah soudní moci do vnitřního života spolku, nebo zda se jedná o případ, ve kterém by s ohledem na § 260 OZ vyslovení neplatnosti rozhodnutí spolku bylo nepřipadným.

VI. Zrušení a zánik spolku

Zrušení a zánik právnických osob je taktéž koncipováno jako dvojfázový proces, v němž samotnému zániku spolku, spadajícímu v jedno s výmazem ze spolkového rejstříku, předchází zrušení coby akt, kterým je o ukončení existence spolku rozhodnuto. U spolků může dojít stejně jako u ostatních právnických osob k zániku **s právním nástupcem nebo bez právního nástupce**, ve druhém ze zmíněných případů je pak nutné provést majetkové vypořádání (likvidaci).

Občanský zákoník obsahuje pro spolky jednak zvláštní úpravu (§ 268 a násl. OZ), relevantní je ale také regulace korporací (viz § 211 odst. 2 OZ, který obsahuje jeden z důvodů, pro který lze spolek autoritativně zrušit), jakož i obecná pravidla o zrušení a zániku právnických osob (§ 168 a násl. OZ), vč. přeměn (§ 174 a násl. OZ) a likvidace (§ 187 a násl. OZ). **Odchylná úprava ve stanovách** přichází v úvahu **pouze výjimečně** (jde o statusové otázky), a to tam, kde s ní zákon počítá (např. určení jiného orgánu rozhodujícího o přeměně, než je členská schůze – § 302 OZ) nebo kde jsou spojeny následky s úpravou obsaženou ve stanovách (např. naložení s likvidačním zůstatkem v § 272 odst. 1 OZ).

1. Zrušení s právním nástupcem – přeměny

Občanský zákoník staví na jisto možné formy přeměn spolků, tj. fúzi sloučením, fúzi splynutím a rozdělení, **neumožňuje přitom změnu právní formy spolku na jiný typ právnické osoby**.

Jedinou výjimkou jsou zvláštní případy, které připouští přechodné ustanovení § 3045 odst. 1 OZ, tj. změna právní formy na ústav nebo sociální družstvo u spolků (občanských sdružení) vzniklých do 31. 12. 2013. Proces změny právní formy se řídí v tomto případě řídit obecnou úpravou přeměn v § 174 a násl. OZ, především pak ustanovením § 183.

Jestliže spolek (bývalé o. s.) nemá ve svých stanovách pravidla, jak se o změně právní formy rozhoduje, je nutné nejprve upravit jeho stanovy. Ty musí obsahovat, mimo jiné, také ujednání, že změna právní formy může být i jedním ze způsobů zániku (resp. modifikace) členských práv, protože ústav žádné členy mít nemůže a sociální družstvo má omezený okruh osob, které se mohou stát členy. Zároveň je nutné vypracovat zakladatelské právní jednání ústavu, respektive stanovy sociálního družstva, jež musí splnit obdobné nároky jako při zakládání nové právnické osoby. Dále je třeba určit, jaké orgány bude mít nástupnický ústav či družstvo a kdo budou jejich první členové. Máme za to, že u ústavu není pro založení nutná forma veřejné listiny a že notářský je požadován pouze u transformace na sociální družstvo.

Pokud tedy spolkům/občanským sdružením vzniklým do 31. 12. 2013 nevyhovuje právní režim spolků obsažený v novém občanském zákoníku, mají možnost (nikoli povinnost), provést změnu právní formy (transformaci) na ústav (§ 402 an. OZ) nebo sociální družstvo (§ 758 an. zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích). Tato možnost není nijak časově omezena, ale týká se však pouze „bývalých“ občanských sdružení, tedy nikoli spolků vzniklých po 1. 1. 2014.

Přeměny mají značný dopad nejen do právní sféry spolků na přeměně se účastnících, ale v řadě ohledů ovlivňují i **práva třetích osob**, především členů a taktéž věřitelů. Proto je proces přeměny zákonem detailně upravený a formalizovaný.

Fúze spolků se uskutečňuje buď formou **splynutí** nejméně dvou (nebo více spolků). Fúzovat mohou pouze spolky, tj. nikoli s jinými právníckými osobami. Spolky uzavírají smlouvu o fúzi, která je pro fúzi klíčová.

Při sloučení spolků nejméně **jeden ze zúčastněných spolků zaniká**; práva a povinnosti zanikajících spolků přecházejí na jediný, který se stává „nástupnickou právníckou osobu“, ve smyslu § 178 OZ. Splynutím spolků zanikají všechny zúčastněné spolky a místo nich vzniká nový „nástupnický spolek“; na něj přecházejí práva a povinnosti zanikajících spolků.

Rozdělení spolku lze provést buď formou rozdělení se sloučením s jiným spolkem (zde je podkladem smlouva o rozdělení) nebo formou rozdělení se založením nových spolků (zde je podkladem projekt rozdělení).

Podle obecných ustanovení o právníckých osobách přichází v úvahu též **rozdělení spolku odštěpením**. V tomto případě se spolek ani neruší, ani nezaniká, ale vyčleněná část práv a povinností přechází na existující nebo nově založenou právníckou osobu (§ 179 odst. 3 OZ).

Účinnost přeměny nastává dnem jejího zápisu do spolkového rejstříku (§ 177 odst. 1 OZ).

Občanský zákoník upravuje zároveň (poměrně podrobně) formální a obsahové náležitosti souvisejících smluv o fúzi a rozdělení, projektu rozdělení, práva a povinnosti členů participujících spolků, ustanovení na ochranu věřitelů, povinnosti spojené se zápisem sloučení do veřejného rejstříku (§ 390 OZ). V úvahu přichází i subsidiární použitelnost obecné úpravy přeměn právníckých osob (§ 174 an. OZ). Popsaný právní rámec pak ještě doplňuje RejZ (srov. zejména jeho § 55 an.).

2. Zrušení bez právního nástupce (s likvidací)

Zákon určuje výslovně právní důvody, na základě kterých může dojít ke zrušení spolku v § 168 a násl., respektive § 268 OZ. V úvahu přichází jednak **dobrovolné zrušení spolku** (právním jednáním orgánu oprávněného rozhodnout o zrušení spolku), dále pak uplynutím doby, byl-li spolek ustaven jen na dobu určitou (což u spolků nebývá příliš často využíváno).

O zrušení spolku však může též **autoritativně rozhodnout soud**, avšak pouze v zákonem taxativně vyjmenovaných případech. Mimo to může dojít ke zrušení též dosažením účelu, pro nějž byl spolek ustaven, jakož i z dalších důvodů stanovených zákonem.

Konkrétně se jedná především o tyto důvody (obsažené v § 268 odst. 1 OZ, § 172 OZ, § 105 a 107 RejZ):

- spolek vyvíjí **nezákonnou činnost** v takové míře, že závažným způsobem narušuje veřejný pořádek, což bude vždy záležet na posouzení konkrétního případu;
- vyvíjí činnost **výslovně zakázanou** (§ 145 OZ), a to bez ohledu na narušení veřejného pořádku;
- **nutí třetí osoby ke členství ve spolku**, k účasti na jeho činnosti nebo k jeho podpoře;
- brání členům ze spolku vystoupit;
- vyvíjí v rozporu s § 217 OZ jako svou hlavní činnost **podnikání**;
- spolek se stane **nefunkčním** proto, že dlouhodobě není schopen ustavit své vnitřní orgány, konkrétně nemá déle než dva roky statutární orgán schopný usnášet se;

- **spolek přestane splňovat předpoklady** vyžadované pro jeho **vznik**, tedy například pokud počet členů spolku klesne po zákonem požadovaný limit;
- **spolek neplní** opakovaně své **povinnosti vůči veřejnému rejstříku** (§ 105 a § 107 RejZ).

Soud může zahájit řízení o zrušení spolku i bez návrhu, pokud se dozví o skutečnostech, které takový postup odůvodňují. Má však zároveň povinnost, tam kde to přichází v úvahu, **vyzvat** spolek, aby v přiměřené lhůtě odstranil závadný stav, a teprve následně přistoupit k nedobrovolnému zrušení spolku.

Po zrušení spolku bez právního nástupce nastupuje obligatorně fáze majetkového vypořádání – likvidace. Jde o zákonem poměrně podrobně reglementovaný, formalizovaný a náročný proces. Hlavní roli v této fázi hraje **likvidátor**, jmenovaný orgánem k tomu povolaným ve stanovách, jinak nejvyšším orgánem spolku; v případech nečinnosti příslušeného orgánu spolku, jakož i při autoritativním zrušení provede jmenování likvidátora soud.

Na likvidátora přechází oprávnění statutárního orgánu jednat za spolek navenek, svou funkci je povinen vykonávat s péčí řádného hospodáře (§ 159 OZ). Zároveň je jeho činnost omezena na ta právní jednání, které sledují účel majetkového vypořádání. Je povinen oznámit vstup spolku do likvidace (§ 198 OZ) v Obchodním věstníku, sestavit soupis jmění a zahajovací rozvahu ke dni vstupu do likvidace (§199 OZ). V případě, že je spolek předlužený, je povinen bez zbytečného odkladu podat insolvenční návrh (§ 200 OZ).

Informaci o zrušení právnické osoby, jeho právním důvodu, vstupu do likvidace a likvidátorovi je třeba **zveřejnit ve spolkovém rejstříku** a do sbírky listin založit zákonem stanovené dokumenty.

Pokud zůstane po uhrazení dluhů nějaký majetek (likvidační zůstatek), je rozdělen v souladu se stanovami, popř. se zákonem. Konečně je likvidátor povinen vyhotovit konečnou zprávu o průběhu likvidace, sestavit účetní závěrku (§ 205 OZ) a připojit k ní podpisový záznam. Další povinnosti stanovují také rozličné veřejnoprávní předpisy.

3. Zánik spolku

K zániku spolku jako subjektu práva dochází konstitutivním zápisem – výmazem – ze spolkového rejstříku (srov. odlišné pojetí následků výmazu z registru Ministerstva vnitra podle předchozí právní úpravy, jejíž nedostatky rekonstrukce v tomto směru překonala, v NS 21 Cdo 2709/2014). Návrh na výmaz podává likvidátor nejpozději 30 dnů po skončení likvidace.

4. Dílčí shrnutí

Koncepce občanského zákoník ve vztahu k ukončení existence spolku stojí na dvoufázovosti (resp. trojfázovosti): zrušení – (likvidace) – zánik, který je vázán na výmaz ze spolkového rejstříku. Ke zrušení spolku může dojít buď dobrovolným rozpuštěním, nebo na základě dalších zákonem stanovených důvodů.

Ke zrušení spolku může dojít s právním nástupcem (přeměnou) nebo bez právního nástupce (s likvidací). Likvidace je zákonem stanovený postup směřující k vypořádání majetkových poměrů spolku. Přeměnou se rozumí fúze, rozdělení a změna právní formy. Fúze spolků se uskutečňuje buď formou splynutí, nebo sloučení. Rozdělení spolku lze provést buď formou

rozdělení se sloučením s jiným spolkem, nebo formou rozdělení se založením nových spolků. Podle obecných ustanovení o právnických osobách přichází v úvahu též rozdělení spolku odštěpením. Změna právní formy přichází v úvahu pouze u spolků (občanských sdružení) vzniklých do konce roku 2013.

Doporučená literatura:

- Benák, J. Záhumenský, D. Jak na spolkový rejstřík, Grada, 2015.
- Brim, L. Soudní přezkum rozhodnutí orgánů občanských sdružení. Právník. 2013, roč. 152, č. 5, s. 499-518.
- Brim, L., Omezená právní osobnost pobočného spolku a její důsledky. Časopis pro právní vědu a praxi, Brno: Masarykova univerzita, 2019, roč. 27, č. 2, s. 211-226;
- David, L., Bílková, J., Podivínová, M. Přehled judikatury. Soudní ochrana člena spolku, církve, politické strany. Praha: Wolters Kluwer, 2011.
- Hájková, A., Nebuželská, M., Pavlok, P. Spolky a spolkové právo, C.H. Beck, 2015.
- Klíma, K. a kolektiv. Komentář k Ústavě a Listině, 2. díl. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.
- Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: C. H. Beck, 2012.
- Lavický, P. a kol. Občanský zákoník, Komentář § 1 – 654. Praha: C. H. Beck, 2014.
- Ronovská, K., Spolková autonomie v novém soukromém právu: její význam a limity, Právní rozhledy, č. 4/2016, s. 115 a násl.
- Ronovská, K., Bílková, J., Vitoul, V. a kol. Nové spolkové právo v otázkách a odpovědích. Praha: Leges, 2014.
- Telec, I. Spolkové právo. Praha: C. H. Beck, 1998.
- Telec, I. Zásady nového spolkového práva. Právní rozhledy. 2013, roč. 21, č. 22, s. 763-766.
- Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012.